

Олімпійська спадщина: методологія вивчення та роль в освіті

Марія Булатова¹, Вячеслав Манолакі², Георгій Браніште²

¹ Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

² Державний університет фізичної культури і спорту, Кишинів, Молдова

Olympic heritage: study methodology and role in education

Maria Bulatova, Vyacheslav Manolaki, Gheorghe Braniște

ABSTRACT. An analysis of special literature reflecting various aspects of the legacy and sustainable development of the Olympic Games shows that scientists are mainly addressing issues related to urban development and ecological issues. In the vast majority of special literature, the Olympic heritage is viewed through the prism of financial and material aspects. At the same time, the fact that the Olympic Games are neither commercial projects nor the programs for the development of cities and countries nor the solution of their political, economic and social problems falls out of sight. The Olympic Games are a phenomenon of global scale, which has a rich history and bright modernity, its wide subject area of historical, general cultural and sports nature. Among the various components of the Olympic heritage that play an important role in promoting the sustainable development of the Olympic Movement and the Olympic Games and have a significant impact on various processes taking place in different areas, both globally and in individual countries, one may outline various factors – material and nonmaterial. This article considers material factors, including economic, material (including the use of facilities built before the Olympic Games, after their completion), urban and infrastructural factors of the Olympic heritage and their role in the further functioning and sustainable development of cities that hosted the Olympic Games. The sports factors and their influence on the further development of sport in the cities hosting the Olympic Games and in the respective countries, the technological factors of the Olympic heritage and their impact on the sustainable development of life and activity of mankind and individual countries, the factors of the Olympic heritage associated with the provision of safety of participants and guests of the Olympic Games have been highlighted. Attention has been paid to the factors of promoting healthy lifestyles and physical activity and environmental, tourist factors of the Olympic heritage and their role in the development of tourism in the countries hosting the Olympic Games, as well as cultural factors of the Olympic heritage and their impact on mutual understanding and communication between peoples of different countries.

Keywords: Olympic Games, Olympic heritage.

Олімпійська спадщина: методологія вивчення та роль в освіті

Марія Булатова, Вячеслав Манолакі, Георгій Браніште

АНОТАЦІЯ. Аналіз спеціальної літератури, в якій відображено різні сторони спадщини та сталого розвитку Олімпійських ігор, свідчить, що науковці порушують переважно питання, пов'язані з розвитком міст і екологічними проблемами. У переважній кількості спеціальної літератури олімпійська спадщина розглядається крізь призму фінансових і матеріальних аспектів. При цьому випадає з поля зору факт, що Олімпійські ігри – це не комерційні проекти, не програми розвитку міст і країн та вирішення їхніх політичних, економічних і соціальних проблем. Олімпійські ігри – явище глобального масштабу, що має багату історію і яскраву сучасність, свою широку предметну сферу історичного, загальнокультурного і спортивного характеру. Серед різноманітних компонентів олімпійської спадщини, що відіграють вагомую роль у сприянні забезпеченню сталого розвитку олімпійського руху та Олімпійських ігор і чинять істотний вплив на різні процеси, які відбуваються в різних сферах як у глобальних масштабах, так і в окремих країнах, можна виділити найрізноманітніші чинники – матеріальні і нематеріальні. У цій статті розглянуто матеріальні чинники, серед яких економічні, матеріальні (зокрема використання об'єктів, побудованих до Олімпійських ігор, після їх завершення), містобудівничо-інфраструктурні чинники олімпійської спадщини та їх роль у подальшому функціонуванні і сталому розвитку міст, які приймали Олімпійські ігри. Висвітлено спортивні чинники та їхній вплив на подальший розвиток спорту в містах, що приймали Олімпійські ігри, і відповідних країнах, технологічні чинники олімпійської спадщини та їх вплив на сталий розвиток життя і діяльності людства й окремих країн, чинники олімпійської спадщини, пов'язані із забезпеченням безпеки учасників і гостей Олімпійських ігор. Прیدілено увагу чинникам поліпшення здорового способу життя та підвищення рухової активності й екологічним, туристичним чинникам олімпійської спадщини та їхній ролі у розвитку туризму в країнах, чий міста приймали Олімпійські ігри, а також культурним чинникам олімпійської спадщини та їх впливу на взаєморозуміння і спілкування між народами різних країн.

Ключові слова: Олімпійські ігри, олімпійська спадщина.

Олімпійські ігри – явище глобального масштабу, що має багату історію і яскраву сучасність, свою широку предметну сферу історичного, загальнокультурного і спортивного характеру. І саме ця частина Олімпійських ігор та олімпійського руху зумовлює прагнення міст і країн, представників фінансових, промислових і політичних кіл ототожнювати свою діяльність з олімпійськими ідеалами і цінностями, використовувати Олімпійські ігри як майданчик для реалізації широкого спектру своїх інтересів. І там, де йдеться про зацікавленість міст і країн, матеріальна й економічна частини спадщини не завжди є основними, а в ряді випадків взагалі сприймаються як другорядні.

У зв'язку з цим звичайним є прагнення до з'ясування причин величезного інтересу до Олімпійських ігор влади й населення міст і країн, що змушує їх вести багаторічну боротьбу за отримання права на проведення Ігор, а потім вкладати величезні фінансові та людські ресурси в їх підготовку і проведення.

Важливо проаналізувати і причини інтересу телекомпаній, що витрачають шалені суми на отримання права на трансляцію Олімпійських ігор, а також інтерес безлічі засобів масової інформації, які відряджають на Олімпійські ігри тисячі журналістів і заповнюють їхньою інформацією площі своїх видань. Потрібно зауважити і зацікавленість численних партнерів і спонсорів, які пов'язали перспективи своєї діяльності з Олімпійськими іграми та вкладають величезні кошти у розвиток олімпійського руху.

Зрозуміло, що в основі цих причин лежить бажання тісного долучення до Олімпійських ігор і олімпійського руху, їхньої історичної та культурної спадщини, ідеалів і цінностей. І тут на перший план виходять не фінансові та матеріальні, а більш глибинні сторони спадщини.

Звичайно, матеріальна спадщина Олімпійських ігор величезна, проте як показує практика, в більшості випадків вона не відповідає затracеним засобам, а іноді є надмірною, утрудненою або неможливою для подальшої експлуатації, проблемною в екологічному відношенні.

Гіпертрофована увага до матеріальної та економічної сторін спадщини часто повертає до її вивчення фахівців вузького профілю у сферах менеджменту і маркетингу, соціології на фоні ізоляції фахівців гуманітарної сфери, які глибоко і всебічно володіють предметною сферою олімпійського спорту. Результатом цього є односторонні і багато в чому хибні уявлення.

Коли мова йде про спадщину Олімпійських ігор і ті фактори, які привертають до них інтерес широких верств населення, провідних представників політичних, фінансових і ділових кіл, забезпечуючи стабільність і сталий розвиток, не можна обійти причинно-наслідкові зв'язки, відокремити базові складові спадщини від похідних. Відомо, що причинно-наслідковий зв'язок – це те, що пов'язує один процес (причину) з іншим (наслідком), причому другий визначається першим. Розкриття причинно-наслідкового зв'язку між явищами – складний

і багатогранний процес, який потребує різнобічного логічного аналізу.

Зрозуміло, що все те, що до спадщини Олімпійських ігор сьогодні відносять численні фахівці, які працюють у цій галузі і піддають всебічному аналізу її матеріальну складову, є похідною частиною, наслідком олімпійської спадщини зовсім іншого рівня, що відображає історичну і загальнокультурну олімпійську спадщину, накопичену працею величезної кількості ентузіастів Олімпійських ігор та олімпійського руху – видних представників світової політики, культури, науки, спорту, мистецтва, літератури, освіти протягом майже трьох тисячоліть – з часу проведення перших Олімпійських ігор давнини і навіть більш раннього.

Культивування і пропаганда цієї частини олімпійської спадщини є гарантією стабільності та сталого розвитку Олімпійських ігор та олімпійського руху. Особливо важливо це сьогодні, коли олімпійський спорт опинився під тиском зовнішніх політичних і економічних чинників та ряду внутрішніх протиріч у самій олімпійській системі.

Повертаючись до олімпійської спадщини, необхідно зазначити, що її вивчення має спиратися на сувору наукову методологію, високу кваліфікацію фахівців, їх об'єктивність, відсутність односторонності, ангажованості та упереджень. Олімпійська спадщина має розглядатися з системних позицій, методології інтегративізму в органічному взаємозв'язку історичного, культурного, соціального, політичного, економічного, спортивного аспектів.

Саме такий підхід ми поклали в основу вивчення олімпійської спадщини і змісту цієї статті. Найважливішу і першочергову частину олімпійської спадщини ми бачимо в багатій історії Олімпійських ігор Стародавньої Греції як за часів їх давньогрецького і давньоримського циклів, так і тривалого періоду відродження, що завершився заснуванням Міжнародного олімпійського комітету і проведенням перших Олімпійських ігор сучасності в 1896 р. в Афінах. Великою є спадщина всієї історії Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор сучасності, діяльності президентів Міжнародного олімпійського комітету, всієї міжнародної олімпійської системи та її видатних представників. Унікальною частиною спадщини олімпійського руху є залучення видатних діячів світової культури, архітектури, літератури, різних видів мистецтва, які використовували свій талант і можливості для розвитку й популяризації Олімпійських ігор та їхніх героїв.

Великою частиною спадщини Олімпійських ігор та олімпійського руху є розкриття на матеріалі винятково популярного явища, яким є олімпійський спорт, проблем і протиріч життя світового співтовариства – деколонізації і мультикультуралізму, расової, гендерної та соціальної нерівності, професіоналізму й аматорства тощо.

Спадщина в цих сферах також впливає на розвиток другої і дуже важливої частини олімпійської спадщини – матеріального й економічного характеру. В цій статті переважно відображено ті сторони спадщини, які стосуються цієї частини.

ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ

Значуще місце в комплексі різних компонентів олімпійської спадщини займають його економічні чинники, що відчутно впливають на олімпійський рух, олімпійський спорт і на процеси, що відбуваються в цій та суміжних сферах у світі й у різних країнах.

У процесі підготовки до Ігор I Олімпіади сучасності, які мали відбутися в Афінах у 1896 р., витрати на їхню підготовку і проведення істотно (за деякими даними – втричі) перевищили початкову суму, а тодішній прем'єр-міністр Греції Харілаос Трікупіс відмовився приймати їх через непомірні витрати. Доля Олімпійських ігор опинилася під загрозою, якби не втручання короля Греції Георга I, який відправив Трікупіса у відставку з поста глави уряду. Було створено комісію для сприяння підготовці та проведенню Ігор I Олімпіади на чолі з принцом Костянтином, яка закликала громадськість Греції і громади інших країн зробити пожертвування у фонд майбутніх Олімпійських ігор.

Наприкінці XIX – початку XX ст. МОК по суті віддав підготовку і проведення Ігор II Олімпіади-1900 у Парижі і Ігор III Олімпіади-1904 у Сент-Луїсі організаторам всесвітніх виставок, які проходили в цих містах. Проте, зіштовхнувшись із рядом негативних явищ, що виникли при такому проведенні олімпійських змагань, керівництво МОК усвідомило помилковість подібної практики і вирішило надалі відмовитися від спроб асоціювати олімпійський рух із бізнесом. З цього приводу Кубертен в «Олімпійських мемуарах» писав: «...ми зрозуміли, що ніколи більше Олімпійські ігри не повинні бути в залежності або в підпорядкуванні ярмарки (виставки), бо тоді їхнє філософське наповнення зникне, а виховне значення виявляється рівним нулю... В двох випадках... нам не вдалося відокремитися від виставки з фінансових причин. І тільки в 1912 р. у Швеції відбулося повне відділення» [6].

У той самий час деякі фахівці [1] не без підстав відзначають, що організацію сучасних Олімпійських ігор і їх розмах слід розглядати як спадщину згадуваних всесвітніх виставок, до яких тоді пристосовувалися Олімпійські ігри. Адже всесвітні виставки привертали до себе увагу мільйонів людей, які бажали побачити там досягнення промислової революції та технологічні нововведення, і були аренами популяризації міст та країн, тобто мали ті самі функції, що й Олімпійські ігри. Ці виставки викликали гостру конкуренцію за право їх проведення між містами і країнами, сприяли міжнародному обміну і транснаціональному розвитку. Всесвітні виставки затверджувалися як міжнародні події глобального масштабу, проте насправді перебували під пануванням індустріальних держав, що є характерним для сучасних Олімпійських ігор.

У 1904 р. на сесії МОК у Сент-Луїсі столицею Ігор Олімпіади 1908 р. було обрано Рим, чому значною мірою сприяла позиція П'єра де Кубертена, підтримана

Плакати Ігор IV Олімпіади, які вперше було проведено самостійно, а не як складову всесвітніх виставок

королем Італії Віктором Еммануїлом III, Папою Римським Пієм X, а також мером міста. Проте за два роки до Ігор прем'єр-міністр Джованні Джолітті зумів домогтися відмови від їх проведення, мотивуючи відсутністю коштів і необхідністю вирішення інших державних проблем. Вийти з цієї складної ситуації допомогли керівні органи Лондона, голова Британської олімпійської асоціації Вільям Гренфелл, підтриманий королем Едуардом VII.

Варто зазначити, що Ігри IV Олімпіади, що проходили в 1908 р. у Лондоні, виявилися дорожчими, ніж було заплановано. За місяць до їх початку з'ясувалося, що організаторам не вистачає 10 тис. фунтів стерлінгів (сума на ті часи чимала), і довелося поспіхом збирати додаткові пожертвування.

Ігри Олімпіад 1920–1932 рр. проводилися на досить скромному рівні й особливих проблем для бюджетів міст не створювали. Більше того, в заключній доповіді оргкомітету Ігор X Олімпіади в Лос-Анджелесі було зазначено, що Ігри принесли прибуток в 1 млн дол. США. Проте з фінансовими проблемами зіткнулися багато країн і спортсмени, які під час світової економічної кризи, названої Великою депресією, були не в змозі заплатити за поїздку до Лос-Анджелеса.

Організатори перших зимових Олімпійських ігор, проведених у французькому місті Шамоні, зіткнулися з серйозними фінансовими труднощами під час зведення необхідних спортивних об'єктів – олімпійського стадіону, катка, санно-бобслеїної траси, лижного трампліна. Основні витрати припали на муніципалітет міста, який був вимушений узяти кредит у банку, здійснити кризову позику у багатьох домовласників і господарів готелів. Доходи від Ігор становили лише незначну частину від усіх витрат.

Оргкомітет швейцарського Санкт-Моріца серйозних проблем з фінансовим забезпеченням підготовки і проведення зимових Олімпійських ігор не відчував. Значну суму на організацію і проведення Ігор виділив парламент Швейцарії, а витрати на реконструкцію і будівництво спортивних об'єктів лягли на бюджет Санкт-Моріца і кантона Граубюнден [17].

Про будь-яку економію фінансових коштів не йшлося під час підготовки і проведення в 1936 р. IV зимових Олімпійських ігор у Гарміш-Партенкірхені й особливо Ігор XI Олімпіади в Берліні – столиці Німеччини, в якій з 1933 р. правив націонал-соціалістичний режим на чолі з Адольфом Гітлером. Нацистська влада в Німеччині не відзначалася відкритістю, а тому про справжні витрати на пишну їх організацію можна тільки здогадуватися.

Слід зазначити, що ці Олімпійські ігри задали новий стандарт якості підготовки до таких заходів. Адаже і підготовку, і їх проведення фінансували не окремі благодійники, а кошти на Ігри йшли з держбюджету, причому влада, яка розпоряджалася цими коштами, ні перед ким не звітувала [7].

Коли в 1950-х роках Міжнародний олімпійський комітет обрав Рим місцем проведення Ігор XVII Олімпіади-1960, влада Італії, яка після тривалої повоєнної кризи прагнула повернути свою країну до когорти економічно і політично процвітаючих держав, не шкодувала коштів та інших ресурсів на підготовку до майбутніх Ігор. У будівництво численних спортивних об'єктів, нового аеропорту Фьюмічіно, оновлення дорожньої мережі та інших об'єктів інфраструктури було вкладено величезні кошти. Подолати опір тих, хто вважав непомірними витрати на підготовку і проведення Ігор, допоміг тодішній міністр оборони Джуліо Андреотті, який після Другої світової війни відродив Національний олімпійський комітет Італії (CONI) і очолював оргкомітет Ігор XVII Олімпіади 1960 р.

На фінансування підготовки та проведення Ігор XVIII Олімпіади 1964 р. у Токіо й Ігор XIX Олімпіади 1968 р. у Мехіко солідні кошти з державних бюджетів виділила влада цих країн, яка також керувалася міркуваннями про підвищення їх престижу у світовому співтоваристві.

Право проведення Ігор XXI Олімпіади-1976 Міжнародний олімпійський комітет надав Монреалю, в чому це найбільше канадське місто було зобов'язане нестримному ентузіазму його мера Жана Драпо. За початковими фінансовими планами ці Ігри повинні були обійтися Монреалю в суму, еквівалентну 310 млн дол. США, зокрема 250 млн дол. – на основні олімпійські об'єкти. При цьому мер Монреала був упевнений, що місто отримає прибуток від продажу квитків і прав на трансляцію Ігор. Проте з багатьох причин, включаючи нафтову кризу, яка вразила економіку Канади, фактичні витрати на олімпійське будівництво та проведення Ігор Олімпіади перевищили 1,3 млрд дол.

Це, поряд із численними конфліктами, пов'язаними з авральними темпами будівництва олімпійських об'єктів, негативно позначилося на ефекті цих Ігор – їх економічній спадщині. Олімпійський парк Монреала з його спортивними об'єктами опинився в боргах. Обтяжений великими боргами Монреаль втратив статус культурної та фінансової столиці Канади, поступившись у цьому Торонто. Більше того, в Монреалі, прикрашеному побудованими до Ігор-1976 грандіозними спортивними спорудами, ще довго були відсутні необхідні комунальні системи.

Олімпійський стадіон «Fogo Olimpico» було прикрашено прекрасними статуями атлетів

Понад 30 років після проведення цих Ігор Монреаль не міг розплатитися з «олімпійськими» боргами, що викликало у населення міста серйозне невдоволення. Подолати ці фінансові проблеми вдалося тільки в 2012 р., коли уряд провінції Квебек ухвалив рішення про розвиток Олімпійського парку Монреала як основного місця проведення вільного часу для жителів міста і різних заходів. Спортивні об'єкти, що залишилися в Монреалі після Ігор-1976, було реконструйовано, а деякі перепрофільовано відповідно до потреб міста та перспектив його розвитку.

Ігри Олімпіади 1980 р. у Москві вимагали будівництва або реконструкції 97 об'єктів, включаючи ряд найбільших спортивних споруд (критий стадіон з трибунами на 30 тис. місць, критий плавальний басейн, велотрек тощо), олімпійське селище, яке у подальшому перетворилося на сучасний житловий район.

Ці Ігри, як і попередні, виявилися збитковими: початковий кошторис витрат було перевищено приблизно в чотири рази. На збитковість Московських ігор значною мірою вплинув і їх бойкот, який істотно зменшив доходи від туризму і продажу квитків. Проте зайві витрати, які були компенсовані з державного бюджету, на тлі загальної ейфорії від успішного їх проведення і блискучих досягнень радянських спортсменів не викликали негативної реакції громадськості та засобів масової інформації.

Зовсім по-іншому на проблеми Ігор Олімпіад у Монреалі і Москві дивилися МОК і організатори наступних Олімпійських ігор, які повинні були пройти в Лос-Анджелесі. Хуан Антоніо Самаранч, який приступив до керівництва МОК, чітко усвідомлював, що сталий розвиток Олімпійських ігор не може бути забезпечений без участі представників великого бізнесу, політичних, ділових і фінансових кіл, що багато в чому і визначило пріоритети в діяльності МОК у наступні роки.

Влада Сполучених Штатів Америки і Лос-Анджелеса практично самоусунулася від організації та проведення Ігор. У ситуації, що склалася, МОК був змушений погодитися зі створенням приватного оргкомітету (LAOOC), який очолив Пітер Юберрот, який поставив за завдання провести найдешевші Олімпійські ігри за весь період після Другої світової війни. Тому з метою економії коштів LAOOC передоручив фінансування будівництва нових і реконструкцію існуючих у Лос-Анджелесі спортивних споруд корпораціям і фірмам – спонсорам оргкомітету цих Ігор. LAOOC, заощадивши в такий спосіб кошти на створення матеріально-технічної бази для Ігор-1984, значною мірою випустив з-під контролю будівництво олімпійських спортивних споруд, що, на жаль, негативно позначилося на якості деяких із них.

Проте, як виявилось, після завершення Ігор XXIII Олімпіади оргкомітет не залишився боржником. Ігри принесли їх організаторам вельми великий прибуток, що становив близько 225 млн дол. США – майже половину загальної суми витрат LAOOC на їх проведення. Це стало наслідком того, що оргкомітет і його спонсори в своїй фінансово-економічній діяльності переймалися аж ніяк не інтересами спортсменів та інших учасників Олімпійських ігор, а отриманням прибутку.

Цей факт не повинен применшувати величезної ролі оргкомітету Ігор Олімпіади 1984 р. у розробці і реалізації високоефективної моделі їх спонсорування. Ця частина спадщини повною мірою розкрила перспективи зв'язку Олімпійських ігор з фінансовими і діловими колами, багато в чому визначивши економічну політику МОК і оргкомітетів на всі наступні роки.

Завдяки діяльності Оргкомітету Ігор 1984 р. у Лос-Анджелесі весь світ переконався в тому, що Олімпійські ігри являють собою цінний товар. Ця частина спадщини Ігор стала важливою для всього олімпійського руху, остаточно переконала МОК та інших представників міжнародної олімпійської системи в правильності політики, що реалізується президентом МОК Хуаном Антоніо Самаранчем, і привела до різкого збільшення кількості міст – претендентів на проведення Олімпійських ігор.

У фінансуванні підготовки та проведення в 1988 р. у Сеулі (Республіка Корея) Ігор XXIV Олімпіади поєднувалися як кошти з держбюджету, так і кошти, виділені корейськими компаніями-спонсорами. Позитивний політичний резонанс цих блискуче організованих і проведених головних змагань чотириріччя проявився у консолідації нації, різкому підвищенні міжнародного авторитету країни та її ділової активності, що привело до багаторазового перевищення витрачених коштів.

У Барселоні, де в 1992 р. проводилися Ігри XXV Олімпіади, при всьому різноманітті позитивних факторів їхньої олімпійської спадщини, організаторам не вдалося вкласти в початково намічений бюджет, який планувався в сумі, еквівалентній 11,4 млрд дол. США. Фактично було витрачено майже в 3,9 раза більше – 44 млрд дол. США. Ігри залишили уряд Іспанії з боргом в 4 млрд дол.

США, а уряд Каталонії і владу Барселони – з боргом у 2,1 млрд дол. США.

Можна констатувати, що жодним подальшим Іграм Олімпіад та зимових Олімпійських ігор не вдалося вкласти в початково заплановані бюджети, що визначали витрати коштів на підготовку і проведення відповідних Ігор. Наприклад, для Ігор XXVI Олімпіади 1996 р. в Атланті початковий бюджет становив 1,2 млрд дол. США, а фактичний – 3,6 млрд дол. США. І це при тому, що, як і в Лос-Анджелесі, в основу підготовки спортивних споруд та олімпійського селища знову було покладено не інтереси спортсменів і інших учасників Ігор, а прагнення до отримання максимального прибутку. Результат виявився невтішним: значна частина спортивних споруд і олімпійське селище в багатьох принципових позиціях не відповідали навіть мінімальним вимогам, що висувуються до змагань такого високого рівня, як Олімпійські ігри, і були просто непорівнянні зі спорудами на попередніх Іграх у Сеулі і Барселоні.

Бюджет Ігор XXVII Олімпіади 2000 р. у Сіднеї спочатку передбачав витрати в сумі, еквівалентній 3,2 млрд дол. США, а фактичні витрати склали 6,9 млрд дол. США, тобто перевищили намічені більше ніж удвічі. Ігри XXVIII Олімпіади-2004 в Афінах – відповідно 3 і 16 млрд дол. США; Ігри XXIX Олімпіади-2008 у Пекіні – 20 і 45 млрд дол. США (фінансовий рекорд для Ігор Олімпіад); Ігри XXX Олімпіади-2012 в Лондоні – 5 і 18 млрд дол. США (перевищення у понад 3,5 раза); Ігри XXXI Олімпіади-2016 у Ріо-де-Жанейро – 14 і 20 млрд дол. США.

Перевищення фактичних витрат порівняно із запланованими мало місце і на зимових Олімпійських іграх: у Ліллегаммері-1994 – відповідно 19 і 31 млрд дол. США; Нагано-1998 – спершу планувалися витрати в сумі, еквівалентній 15,2 млрд дол. США, а реальні витрати невідомі, оскільки після завершення Ігор оргкомітет знищив усю фінансову документацію, хоча відомо, що перевищити були величезними, а місто пережило рецесію; Турин-2006 – 1,4 і 4,5 млрд дол. США; Ванкувер-2010 – 2 і 7,6 млрд дол. США.

На XXII зимових Олімпійських іграх-2014 у російському місті Сочі витрати на їх підготовку і проведення планувалися у сумі, еквівалентній 10,3 млрд дол. США (за іншими даними – 12,3 млрд), а фактичні витрати становили 51 млрд дол. США. І це були тільки капітальні витрати, до яких слід додати ще й операційні, які дорівнюють 4,2 млрд дол. США, що в цілому перевищує 55 млрд дол. США. І хоча витрати організаторів зимових Олімпійських ігор зазвичай, з цілком зрозумілих причин, набагато менші, ніж на підготовку і проведення Ігор Олімпіад, проте організатори XXII зимових Олімпійських ігор-2014 неабияк перевищили до цього непорушний фінансовий рекорд організаторів Ігор XXIX Олімпіади-2008 у Пекіні.

На підготовку і проведення XXIII зимових Олімпійських ігор 2018 р. у Пхьончхані спочатку планувалися витрати в сумі, еквівалентній 11,8 млрд дол. США, а фактичні становили, за даними організаторів, 12,6 млрд дол. США, тобто

Біломармуровий стадіон, Афіни

Олімпійський стадіон в Амстердамі, 1928 р.

наявне перевищення в 0,8 млрд дол. США, що, звичайно, незрівнянно з сочинським фінансовим рекордом.

23 липня 2020 р. у Токіо мали відкритися Ігри XXXII Олімпіади, проте через пандемію COVID-19 Міжнародний олімпійський комітет переніс їх на 2021 р. Як повідомили засоби масової інформації, на момент запланованого відкриття Ігор (23 липня 2020 р.) японські організатори вже витратили суму, еквівалентну 12 млрд дол. США, що в шість разів більше, ніж планувалося спочатку.

МАТЕРІАЛЬНІ ЧИННИКИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ І ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ, ПОБУДОВАНИХ ДО ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР, ПІСЛЯ ЇХ ЗАВЕРШЕННЯ

До матеріальних чинників олімпійської спадщини належать передовсім спортивні споруди та інші об'єкти, побудовані або реконструйовані для проведення Олімпійських ігор у тому чи іншому місті й успішно або не-успішно використовувані після їх завершення.

Історію створення та використання матеріальних об'єктів Олімпійських ігор сучасності відкрив Панафінейський (Мармуровий) стадіон, реконструйований і оновлений до Ігор I Олімпіади 1896 р. в Афінах.

Проблеми, пов'язані з гігантоманією під час проведення Олімпійських ігор і будівництвом спортивних об'єктів для них, відзначив ще П'єр де Кубертен після того, як у 1908 р. у Лондоні відбулися Ігри IV Олімпіади, а світ готувався до Ігор V Олімпіади 1912 р. Вже тоді Кубертен звертав увагу на небезпеку «... будівництва постійних споруд, які стануть непотрібними, – тимчасові будівлі були б достатні», а також вказував на те, що великі витрати можуть «... стримати маленькі країни від висунення в якості країни майбутніх Олімпійських ігор» [6].

У період між Першою і Другою світовими війнами можна відзначити такі матеріальні об'єкти олімпійської спадщини, як олімпійський стадіон в Амстердамі (автор проекту якого – голландський архітектор Ян Вілс –

був удостоєний золотої олімпійської медалі в конкурсі мистецтв), побудований до програми Ігор IX Олімпіади 1928 р., і олімпійський стадіон у Берліні (автори проекту якого – німецькі архітектори Вернер Марх і Вальтер Марх – були відзначені золотою олімпійською медаллю в конкурсі мистецтв), що був побудований до програми Ігор XI Олімпіади 1936 р.

Олімпійський стадіон у Токіо, що став у 1964 р. основною ареною Ігор XVIII Олімпіади, було побудовано в 1958 р., а першим проведеним на ньому великим заходом стали III Азійські ігри. Після проведення цих Ігор стадіон неодноразово використовувався як місце проведення великих спортивних змагань – як національних, так і міжнародних. Наприклад, протягом багатьох років на ньому проходили матчі Міжконтинентального кубку з футболу, а в 1991 р. – чемпіонат світу з легкої атлетики. Коли Міжнародний олімпійський комітет ухвалив рішення про надання Токіо права на проведення Ігор XXXII Олімпіади, влада міста вирішила знести старий Олімпійський стадіон і на його місці спорудили новий національний стадіон, який вміщує 68 тис. глядачів.

Для подальшої ефективної експлуатації олімпійських спортивних об'єктів великою перевагою є відсутність у безпосередній близькості від них інших подібних об'єктів, що створюють внутрішню конкуренцію. Про це наочно свідчить досвід експлуатації олімпійського стадіону в Мюнхені – основної арени, де в 1972 р. проходили Ігри XX Олімпіади. Протягом 33 років у Мюнхенського олімпійського стадіону не було фінансових проблем, оскільки його орендували два футбольних клуби Бундеслиги. Коли ж у Мюнхені було побудовано новий стадіон «Альянц Арена», спеціально призначений для футбольних матчів, обидва клуби залишили олімпійський стадіон. Зберегти його фінансову окупність вдалося за допомогою чіткого поділу функцій об'єктів: стадіон «Альянц Арена» стали використовувати винятково для футбольних матчів, а олімпійський стадіон – як місце проведення будь-яких інших спортивних та інших заходів. Таким чином, олім-

Стадіон «Лужники». Москва

пійському стадіону вдається – завдяки тому, що в радіусі 200 км від нього немає конкуруючих арен, – щорічно проводити по чотири–шість великих концертів та приблизно по 40 різних менших заходів [35].

До числа культурних об'єктів (спочатку в СРСР, а в подальшому – в Росії) належить великий стадіон «Лужники» в Москві, що є частиною однойменного спортивного комплексу. Цей стадіон (з початковою місткістю близько 100 тис. глядачів) було побудовано за 450 днів і відкрито 1 липня 1956 р. під час футбольного матчу між збірними командами СРСР і Китайської Народної Республіки.

Коли МОК надав Москві право провести в 1980 р. Ігри XXII Олімпіади, було здійснено капітальний ремонт «Лужників», який крім урочистих церемоній відкриття і закриття цих Ігор використовували для проведення легкоатлетичних змагань і ряду матчів футбольного турніру.

У різні роки на цьому стадіоні проходили численні спортивні заходи, в тому числі Спартакіади народів СРСР, чемпіонати світу з різних видів спорту, а також безліч різноманітних фестивалів, концертів.

У період з 2013 по 2017 р. московський стадіон «Лужники» було повністю реконструйовано і перетворено на один із сучасних спортивних об'єктів. При цьому його місткість порівняно з початковою була дещо зменшена і після реконструкції становила 78 тис. місць. Найбільшим спортивним заходом, проведеним на цьому стадіоні, став ряд матчів чемпіонату світу з футболу, що відбувся в 2018 р.

Цікава доля Олімпійського стадіону в Лос-Анджелесі («Меморіального Колізею»), який у 1932 р. був основною ареною Ігор X Олімпіади, а в 1984 р. (після реконструкції) – Ігор XXIII Олімпіади.

Цей стадіон було споруджено в 1923 р. Тоді це була одна з найбільших спортивних споруд у світі. Крім двох згаданих Ігор, на цьому стадіоні проводилося дуже багато різноманітних спортивних змагань. Так, у 1959 р. тут проходили вирішальні ігри «Світової серії» Головної бейсбольної ліги. Цей стадіон двічі приймав Супербол – фі-

нальні ігри за звання чемпіона Національної футбольної ліги – одну з найпопулярніших у США подій. На стадіоні «Меморіальний Колізей» у різні роки виступали президенти США Джон Кеннеді, Річард Ніксон, Рональд Рейган.

До Ігор XXIII Олімпіади «Меморіальний Колізей» було реконструйовано, проте у подальшому він постійно зазнавав фінансових труднощів, що не дозволяло підтримувати його на належному рівні. У 2013 р. Університет Південної Каліфорнії взяв «Меморіальний Колізей» у довгострокову оренду – з перспективою планомірного його розвитку.

Обрання Лос-Анджелеса столицею Ігор XXXIV Олімпіади 2028 р. стало стимулом як для збереження багаті історії стадіону, так і для подальшого розвитку. У 2023 р. – до 100-річчя стадіону – планується завершити всі основні роботи з його реконструкції, для чого будуть потрібні витрати в 273 млн дол. США. Заплановано перебудувати трибуни для глядачів, скоротивши місткість стадіону з 93,6 до 77,5 тис. місць, а також виконати великий комплекс робіт з його розбудови, яка буде поєднуватися з прагненням зберегти найважливіші архітектурні елементи «Меморіального Колізею», що мають культурно-історичне значення.

Сучасні Олімпійські ігри перетворилися на арену суперництва між країнами не тільки у спорті, а й у інших сферах, пов'язаних з їх підготовкою і проведенням. Однією зі сфер такого суперництва є демонстрація досягнень у галузі архітектури і будівництва, що втілюються в тих або інших об'єктах для Ігор, а після їх завершення перетворюються – з різним ступенем ефективності подальшого використання – на матеріальні чинники олімпійської спадщини. Але прагнення здивувати світ досягненнями в цій сфері призводить до різкого подорожчання Ігор. Лише в окремих випадках витрати на будівництво спортивних споруд та облаштування прилеглої території відповідали початковим кошторисам або трохи перевищували заплановані.

Звичайно, в більшості випадків висока якість олімпійських спортивних споруд створює хороші умови як для спортсменів, що беруть участь у змаганнях, так і для глядачів та представників засобів масової інформації, що

Олімпійський стадіон «Меморіальний Колізей» у Лос-Анджелесі двічі – у 1932 і 1984 рр. – приймав Олімпійські ігри

позитивно впливає на атмосферу Олімпійських ігор і на ставлення до них світової спільноти.

Однак після Ігор навколо цих олімпійських споруд виникає велика кількість проблем. Багато з цих об'єктів не експлуатуються, старіють і стають непридатними; доходи від їх епізодичного використання невеликі, а утримання обходиться дуже дорого.

Слід зазначити, що більшість олімпійських стадіонів, які приймали Ігри Олімпіад у період 1972–2012 рр., нині перебувають у комунальній власності, зокрема, в Мюнхені (Ігри-1972), Монреалі (Ігри-1976), Лос-Анджелесі (Ігри-1984), Сеулі (Ігри-1988), Барселоні (Ігри-1992), стадіон «Турнер Філд» в Атланті (Ігри-1996), Олімпійський стадіон в Афінах (Ігри-2004), Національний стадіон у Пекіні (Ігри-2008), Лондонський олімпійський стадіон (Ігри-2012), а стадіон «ANZ Stadium» у Сідней знаходиться в приватно-комунальній власності.

Перспективи збереження та подальшого ефективного використання після Ігор таких матеріальних компонентів олімпійської спадщини, якими є стадіони та інші подібні великі об'єкти, пов'язані з кількома напрямками подальшої діяльності в цій сфері.

Перший із них (основний) обумовлений використанням цих об'єктів за їх прямим призначенням – для проведення різних спортивних заходів. При цьому оптимальним рішенням є здача об'єкта (стадіону, палацу спорту) в оренду або ж його продаж потужним у фінансовому відношенні клубам з ігрових видів спорту. Так сталося з олімпійським стадіоном у Токіо, що приймав Ігри XVIII Олімпіади 1964 р., олімпійським стадіоном «Турнер Філд» в Атланті, де проходили Ігри XXVI Олімпіади 1996 р., лондонським олімпійським стадіоном, який приймав Ігри XXX Олімпіади 2012 р.

Як видно з аналізу експлуатації олімпійських стадіонів після Ігор, прибуткове утримання таких об'єктів вимагає проведення на них щорічно 20–30 заходів. Неможливо експлуатувати стадіон без дотаційної фінансової допомоги в тих випадках, якщо кількість заходів не перевищує десяти протягом року [35].

Олімпійські стадіони можуть залишатися прибутковими об'єктами і в тих випадках, коли використовуються як домашні арени відомими футбольними клубами. В таких випадках слабким місцем виявляється наявність на стадіоні легкоатлетичних бігових доріжок, секторів для стрибків і метань, що істотно віддаляє глядачів – уболівальників футбольних матчів – від подій, що відбуваються на полі. Наприклад, така проблема торкнулася Олімпійського стадіону в Афінах, коли футбольний клуб «АЕК», який використовував його, перейшов на спеціалізований футбольний стадіон, у якого трибуни для глядачів максимально наближені до футбольного поля.

Деякі олімпійські стадіони, наприклад у Сідней і Лондоні, зазнали реконструкції. При такій трансформації подібних матеріальних об'єктів олімпійської спадщини або зменшується кількість посадочних місць для глядачів, або ж монтуються висувні трибуни, що розміщуються на легкоатлетичних доріжках.

Олімпійський стадіон «Пташине гніздо». Пекін

Другий напрям передбачає використання олімпійських стадіонів та інших великих об'єктів матеріальної спадщини для великих видовищних шоу-заходів – концертів, конкурсів тощо.

Третій напрям стосується тих олімпійських стадіонів, які через свою оригінальність стали свого роду культовими об'єктами. Цей напрям пов'язаний із залученням туристів до огляду визначних пам'яток того чи іншого міста. Характерним прикладом може слугувати Національний стадіон у Пекіні («Пташине гніздо»), широко використовуваний його адміністрацією в туристичній індустрії.

Найбільш проблемними – з позицій подальшого використання – є ті олімпійські стадіони, на яких проводяться церемонії відкриття і закриття Ігор і які вміщують на своїх трибунах від 70 до 120 тис. глядачів. Будівництво таких об'єктів обходиться дорого, а їх подальше використання, зазвичай, стає проблемним у зв'язку з відсутністю або рідкістю глобальних за масштабам подій, що вимагають таких стадіонів, і високими експлуатаційними витратами. Наприклад, після Ігор XXIX Олімпіади-2008 експлуатація побудованого для них у Пекіні Національного стадіону («Пташине гніздо») обходиться щорічно в суму, еквівалентну 10 млн дол. США.

Сумна доля великих олімпійських споруд Афін, побудованих до Ігор XXVIII Олімпіади 2004 р., багато в чому стала наслідком прагнення грецьких організаторів провести грандіозні заходи, які були б гідні Афін – столиці перших Олімпійських ігор сучасності, не підкріплені економічними можливостями країни в перші роки XXI ст. До того ж ситуацію посилила глобальна фінансова криза. Внаслідок цього Олімпійський парк, Олімпійський стадіон, Афінський олімпійський водний центр й інші олімпійські об'єкти Афін лягли важким фінансовим тягарем на економіку міста, яка цього не витримала: частина олімпійських об'єктів нині занедбані і перебувають у напівзруйнованому стані.

Недостатньо продумана політика організаторів Ігор XXXI Олімпіади 2016 р. у Ріо-де-Жанейро щодо будівництва і подальшого використання спортивних споруд та інших об'єктів, поглиблена політичною кризою, пору-

шенням домовленостей приватних осіб у сфері оплати боргів, а також економічними труднощами, ускладнений продаж житла в олімпійському селищі та ряд інших причин вплинули на деякі олімпійські споруди, що залишилися після Ігор-2016. Це, у свою чергу, негативно вплинуло на ставлення до Олімпійських ігор з боку значної частини населення Бразилії.

Негативні аспекти матеріальних чинників олімпійської спадщини Афіні і Ріо-де-Жанейро повинні бути б стати серйозним уроком для Міжнародного олімпійського комітету і для міст, які претендують на проведення Олімпійських ігор. Причому тут не можна обійтися лише констатацією наявності проблеми, необхідні її всебічний аналіз та пошук шляхів вирішення.

На жаль, МОК, хоча і добре розумів наявність такої проблеми, проте неодноразово ухвалював рішення, що поглиблюють її. Йдеться про розширення в останні роки програм Олімпійських ігор, які вже давно вийшли за допустимі межі. До них було введено (або повернуто) такі види спорту, як гольф, регбі, бейсбол, софтбоул, що суттєво збільшило навантаження на організаторів Олімпійських ігор через необхідність будівництва більшої кількості спортивних споруд і, відповідно, великі витрати на утримання цих об'єктів після Ігор.

Реакція на ситуацію, що склалася в цій сфері, не забарилася – багато міст, які раніше заявляли про своє бажання прийняти Олімпійські ігри, зняли свої кандидатури. Так вчинили, наприклад, Бостон (США), Будапешт (Угорщина), Гамбург (Німеччина), Рим (Італія). Одним із наслідків цього стало те, що у Парижа і Лос-Анджелеса, яким МОК своїм рішенням у 2017 р. надав право на проведення відповідно Ігор XXXIII Олімпіади (2024 р.) і Ігор XXXIV Олімпіади (2028 р.), фактично не виявилось суперників. При цьому МОК, збентежений масовою відмовою міст, які претендували на проведення Олімпійських ігор, порушив давно усталений порядок проведення конкурсів під час вибору столиць Ігор. Це стало негативним моментом для розвитку олімпійського руху у світі, оскільки багаторічна підготовка ряду міст для участі в конкурсі, як це було в попередні роки, була потужним чинником розвитку олімпійського руху не тільки в містах і країнах – претендентах на проведення Ігор, а й у світі.

СПОРТИВНІ ЧИННИКИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК СПОРТУ В МІСТАХ, ЩО ПРИЙМАЛИ ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ, І У ВІДПОВІДНИХ КРАЇНАХ

Серед різних компонентів олімпійської спадщини, що чинять позитивний або негативний вплив на різні сфери після завершення Ігор Олімпіади та зимових Олімпійських ігор, істотну роль відіграють спортивні чинники, які так чи інакше впливають на подальший розвиток спорту вищих досягнень та масового спорту в містах, що приймають Ігри, й у відповідних країнах, а також у глобальних масштабах.

Уже перші Олімпійські ігри сучасності стали стимулом для розвитку системи підготовки спортсменів. Досвід підготовки до Ігор вивчався і ставав загальним надбанням, а досягнення різних національних шкіл спорту переносилися в інші країни, що сприяло вдосконаленню спортивної техніки та підвищенню ефективності фізичної підготовки.

Спортивними чинниками олімпійської спадщини є, з одного боку, ті видатні досягнення прославлених олімпійських чемпіонів різних років, які стали унікальними віхами в розвитку відповідних видів спорту та своїми прикладами стимулювали їх на подальший розвиток. А з іншого – до спортивних чинників олімпійської спадщини можна віднести ефективно або ж, навпаки, неефективно використані олімпійських споруд після завершення Ігор для проведення різних спортивних змагань, що відповідно, позначається на подальшому розвитку спорту в місті, де проходили Олімпійські ігри, і в країні, чие місто їх приймало.

До першої групи спортивних чинників олімпійської спадщини входять наприклад, такі легендарні персоналії олімпійського спорту, як 23-разовий олімпійський чемпіон – плавець Майкл Фелпс зі США, дев'ятиразові олімпійські чемпіони – легкоатлет з Фінляндії Пааво Нурмі, радянська гімнастка Лариса Латиніна, спринтер і стрибун у довжину Карлтон Льюїс (США), восьмиразові олімпійські чемпіони – японський гімнаст Савао Като, норвезький лижник Бйорн Делі, німецька байдарочниця Біргіт Фішер, норвезький біатлоніст Оле-Ейнар Бйорндален, ямайський легкоатлет Усейн Болт, норвезька лижниця Маріт Бйорген. Сюди ж можна віднести досягнення американського легкоатлета Роберта Бімона, який у Мехіко-1968 став олімпійським чемпіоном завдяки феноменальному стрибку на 8 м 90 см (на 55 см перевищивши тодішній світовий рекорд) і феноменальний успіх ковзана з США, п'ятиразового олімпійського чемпіона Еріка Хейдена, який на зимових Іграх-1980 у Лос-Анджелесі переміг на всіх дистанціях, що входили до програми змагань зі швидкісного бігу на ковзанах, і досягнення багатьох інших прославлених олімпійців. Серед найкращих спортсменів світу звучать і імена видатних українських легкоатлетів Юрія Седих, Сергія Бубки, Інесси Кравець – олімпійських чемпіонів, світові рекорди яких понад чверть століття залишалися неперевершеними. Світовий рекорд Юрія Седих у метанні молота (86,74 м) тримається і досі з 1986 р. Сергій Бубка (35-разовий чемпіон світу) утримував два світові рекорди у стрибках у висоту з жердиною: рекорд у приміщенні протримався майже 21 рік (21 лютого 1993 р. – 15 лютого 2014 р.), а рекорд на відкритому повітрі через 26 років (17 вересня 2020 р.) покращив на 1 см, стрибнувши на 6,15 м, шведський стрибун Арман Дюплантіс. Світовий рекорд Інесси Кравець у потрійному стрибку (15,50 м), встановлений 10 серпня 1995 р., побила через 26 років на Олімпіаді-2020 у 2021 р. венесуельська легкоатлетка Юлімар Рохас із результатом 15,67 м.

До спортивних факторів олімпійської спадщини відносять не тільки персональні досягнення видатних

а

б

в

г

г'

д

Легендарні персоналії олімпійського спорту:

а – Майкл Фалпс; б – Лариса Латиніна; в – Пааво Нурм; г – Юрій Седих; г' – Сергій Бубка; д – Інесса Кравець

спортменів – олімпійських чемпіонів і світових рекордсменів, а й результати неофіційного командного медального заліку країн – учасниць Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор. Обґрунтований і глибокий аналіз цих підсумків

допомагає національним олімпійським комітетам і державним органам, що відають спортивною сферою в тій чи іншій країні, краще розробляти й ефективніше реалізовувати відповідні системи олімпійської підготовки.

Після об'єднання Німеччини і розпаду СРСР надбанням усього світу стали унікальні досягнення східноєвропейської науки і практики олімпійської підготовки. З початку 1990-х років країни західного світу з високорозвиненим спортом, а також КНР глибоко вивчили і з успіхом впровадили в практику досягнення спортивної школи СРСР і НДР, доповнивши і розвинувши її власними можливостями і досягненнями. Це привело до вражаючого зростання досягнень на світовій та олімпійській аренах спортсменів США, КНР, Австралії, Великої Британії, Японії, Канади та

ряду інших країн. Нині не менш продуктивно використовуються досягнення у сфері теорії, методики організації підготовки спортсменів, накопичені в останні десятиліття в США, Великій Британії, Італії, Австралії, Франції, Норвегії, Нідерландах і деяких інших країнах Заходу.

Що ж стосується такої групи спортивних чинників олімпійської спадщини, як використання після Ігор олімпійських об'єктів для різних спортивних змагань, то тут можна навести приклади різного характеру.

Для Мехіко, що стало столицею Ігор Олімпіади 1968 р., важливою частиною спадщини став розвиток мережі спортивних споруд, що дозволили створити умови для підготовки елітних спортсменів і проведення великих

а

Олімпійські споруди Барселони:

а – стадіон; б – басейн; в – олімпійське селище

б

в

міжнародних змагань. Популярності Мехіко для організаторів найбільших змагань сприяла також «Культурна Олімпіада» з широким спектром різних громадських заходів. Важливим елементом спадщини для організаторів наступних Ігор був досвід оргкомітету, який зумів створити святково оформлені олімпійські траси [16].

У Барселоні після Ігор XXV Олімпіади всі спортивні споруди, створені для їх проведення, як і раніше затребувані, і 50 тис. чоловік постійно використовують ці об'єкти, а в 2016 р. близько 300 тис. чоловік взяли участь у спортивних заходах на вулицях міста. При цьому різні спортивні споруди, які Барселона отримала як олімпійську спадщину, використовуються не лише для проведення змагань рівня спорту вищих досягнень, а й для рекреаційних занять спортом. Як приклади можна навести плавальні басейни Водного комплексу Берната Пікорнелла й Олімпійський тенісний центр Валь д'Еброн, в якому нині поєднуються рекреаційний теніс для власників місячних абонементів або разових відвідувань і змагання високого рівня [31].

Ще одним позитивним проявом факторів олімпійської спадщини Ігор у Барселоні стало створення (відповідно до плану Асоціації олімпійського спорту Іспанії) центрів вищої спортивної майстерності. Продовжилася успішна реалізація стратегії проведення міжнародних спортивних заходів. Серед змагань, проведених із використанням об'єктів олімпійської спадщини, можна назвати, наприклад, чемпіонат світу з легкої атлетики в приміщенні (1997 р.), чемпіонат Європи з баскетболу (1997 р.), фінал Кубка Девіса (2000, 2009 рр.), чемпіонати світу з водних видів спорту (2003, 2013 рр.), чемпіонат Європи з легкої атлетики (2010 р.), чемпіонат світу з баскетболу (2014 р.), Середземноморські ігри (2018 р.).

У використанні спортивних факторів спадщини XVI зимових Олімпійських ігор-1992 ряд позитивних прикладів продемонстрував Альбервіль. Наприклад, льодовим спортивним центром «Халле Олімпік» після Ігор стали користуватися школи Альбервіля, населення цього міста і Французька федерація льодових видів спорту. Арену, на якій проводилися олімпійські змагання зі швидкісного бігу на ковзанах, після завершення Ігор було демонтовано, а сам майданчик перетворено на футбольно-регбійний стадіон. Інфраструктура розташованого поблизу Альбервіля гірського курорту Мерібель, де проходили змагання жінок з гірськолижного спорту, після Ігор використовується для катання на гірських лижах. Хокейний стадіон після Ігор було реконструйовано і створено плавальний басейн, зал для боулінгу і стенд для спортивного скелелазіння.

Норвезький Ліллегаммер досяг успіху у використанні спортивних споруд після XVII зимових Олімпійських ігор, приймаючи там різні міжнародні та національні змагання, в яких задіяні лижні і гірськолижні траси та ряд інших об'єктів, які надаються і для туристів. Крім того, для тренування спортсменів і проведення змагань у Ліллегаммері та його околицях використовуються траси для бобслею і санного спорту, трампліни для стрибків на лижах, комплекс для швидкісного бігу на ковзанах.

Ще одним позитивним прикладом впливу спортивних чинників олімпійської спадщини стало успішне використання спортивних об'єктів XIX зимових Олімпійських ігор-2002 у Солт-Лейк-Сіті для проведення різних спортивних змагань. Це були, наприклад, Кубок світу з санного спорту (2003, 2015, 2016 рр.), Кубок світу зі швидкісного бігу на ковзанах (2003 р.), Кубок світу з шорт-треку (2003 р.), Кубок світу зі стрибків на лижах з трампліна (2004 р.), чемпіонат світу зі швидкісного бігу на ковзанах на спринтерські дистанції (2005 р.), чемпіонат світу з санного спорту (2005 р.), Кубок світу з фристайлу (2006 р.), Кубок світу з хаф-пайпу (2009 р.), а також багато інших змагань та чемпіонатів США з різних видів спорту.

Позитивними прикладами успішного використання спортивних чинників олімпійської спадщини тих чи інших Ігор можуть слугувати також Сідней (після Ігор XXVII Олімпіади-2000), Ванкувер (після XXI зимових Олімпійських ігор-2010), Лондон (після Ігор XXX Олімпіади-2012), Сочі (після XXII зимових Олімпійських ігор-2014) та деякі інші міста, які приймали Олімпійські ігри.

Позитивно оцінюють фахівці спортивні чинники олімпійської спадщини в Пекіні. Національний стадіон («Пташине гніздо»), який у 2008 р. був головною ареною Ігор XXIX Олімпіади, дуже мало використовується для спортивних змагань, проте в перспективі знадобиться (переважно для урочистих церемоній відкриття і закриття Ігор) у 2022 р., коли столиця КНР буде приймати XXIV зимові Олімпійські ігри.

У той самий час для різних спортивних (у тому числі змагальних) цілей у Пекіні використовуються Національний плавальний комплекс «Водний куб» для плавання, стрибків у воду, синхронного плавання, водного поло, Національний критий стадіон, де проходять змагання з гімнастики, гандболу, баскетболу, хокею на льоду, а також ряд інших об'єктів.

Можна навести кілька позитивних прикладів того, як олімпійська спадщина сприяла активізації подальшого розвитку різних видів спорту в Китаї, зокрема тенісу та баскетболу. Ці ігри допомогли залучити до розвитку тенісу в країні інвестиції на суму 4 млрд дол. США і привести до того, що в 2019 р. в Китаї було 14 млн тенісистів порівняно з 1 млн в 1988 р., а легенда китайського баскетболу Яо Мін допоміг створити в країні баскетбольну програму, яка охопила 350 шкіл і понад 150 тис. дітей, а також сприяла створенню спортивних майданчиків у школах і сільській місцевості.

Ще однією ініціативою, пов'язаною зі спортивною олімпійською спадщиною, стало створення програми

BODA –
Пекінська
асоціація
олімпійського
розвитку,
яка займа-
ється пита-
ннями
олімпійської
спадщини

Олімпійський парк Барра. Ріо-де-Жанейро

«Ден Фей», яка заохочувала китайських спортсменів розвивати свій власний бізнес, бренди і соціальні мережі. Яскравим прикладом цього є прославлений китайський гімнаст, олімпійський чемпіон Лі Нін, який нині володіє лінією спортивного одягу. Такі історії успіху надихають все більше молоді в Китаї на заняття спортом.

Дуже багато робиться в Китаї і для того, щоб спортивні та інші фактори олімпійської спадщини Ігор XXIX Олімпіади сприяли успішній підготовці і проведенню в Пекіні у 2022 р. XXIV зимових Олімпійських ігор. У цій сфері головна мета – залучити 300 млн осіб до зимових видів спорту. Пекінська асоціація олімпійського розвитку (BODA), заснована в 2009 р., займається питаннями олімпійської спадщини та управлінням фінансовими залишками Ігор-2008 на благо спорту і культури. Наприклад, щоліта в олімпійському парку Пекіна проводиться спортивно-культурний фестиваль, організований 8 серпня – у день, коли в 2008 р. було відкрито Ігри XXIX Олімпіади. У програмі цього фестивалю 40 заходів, що надають бажаючим можливість зайнятися як літніми, так і зимовими видами спорту, а також оздоровчою руховою активністю. BODA також сприяла організації таких великих подій, як «Tour of Beijing», «Combat Games» і «World Mind Games», а також допомагала міським округам у проведенні масових змагань з велоспорту та триатлону, організовувала й інші спортивні заходи, зокрема міжнародний молодіжний футбольний турнір у Пекіні.

BODA співпрацює з іншими організаціями в реалізації олімпійської освіти в школах Пекіна, в проведенні різних масових заходів, організації зимових олімпійських таборів. Починаючи з 2016 р., допомагає організувати в Пекіні Всесвітню зимову спортивну виставку з метою сприяння розвитку індустрії зимових видів спорту в Китаї і світі. Цю виставку щорічно відвідують близько 160 тис. осіб, у тому числі 24 тис. фахівців.

У процесі підготовки Китаю до майбутніх XXIV зимових Олімпійських ігор рівень участі спортсменів у зимових видах спорту істотно підвищився – в країні проводиться все більше різноманітних заходів і розширюється підготовка за цими видами спорту. За даними зимового сезону 2018–2019 рр., у Китаї налічувалося 596 катків і

742 гірськолижних курорти, а в Пекіні в цей період було проведено понад 4,4 тис. різних спортивних заходів.

У Ріо-де-Жанейро після завершення Ігор XXXI Олімпіади-2016 на олімпійські спортивні об'єкти чекала різна доля. Наприклад, Олімпійський парк Барра регулярно використовується як професійними спортсменами, так і спортсменами-аматорами; там вже пройшло понад 200 різних спортивних та інших заходів, які відвідали близько 800 тис. глядачів.

У іншому об'єкті олімпійського парку – «Арена Каріока 1», де проходили змагання з баскетболу, після Ігор базується баскетбольна команда «Фламенго», а також проводилися міжнародні змагання з різних видів спорту, в тому числі міжконтинентальний кубок FIBA з баскетболу, Великий шолом з тхеквондо, відкритий чемпіонат Бразилії з джиу-джитсу.

У «Арена Каріока 2», де під час Ігор-2016 проходили змагання з дзюдо, греко-римської та вільної боротьби, знаходяться Бразильська конфедерація боротьби, реалізуються проекти з розвитку різних видів єдиноборств – боксу, джиу-джитсу, змішаних єдиноборств.

Комплекс «Арена Каріока 3» в олімпійському парку, де під час Ігор-2016 проходили змагання з фехтування та тхеквондо, нині використовується бразильськими спортивними федераціями бадмінтону, гімнастики, боротьби, боксу і бразильськими конфедераціями настільного тенісу, дзюдо, фут-залу, зокрема для тренувальних занять як професійних, так і непрофесійних спортсменів.

Олімпійський велодром (після того як у ньому в 2017 р. сталося дві пожежі) знову відкрився в травні 2018 р. Сьогодні там знаходиться Бразильська конфедерація велосипедного спорту і регулярно тренується національна збірна команда з велоспорту на треку, проводяться різні міжнародні та національні змагання, причому не тільки з велоспорту (трек), а й з дзюдо, джиу-джитсу, настільного тенісу та деяких інших видів спорту, а також заняття з цих видів спорту для дітей.

В Олімпійському тенісному центрі було побудовано 16 кортів для змагань Ігор-2016. У лютому 2017 р. корти знову відкрилися, а в травні там проходили змагання світового туру FIVB з пляжного волейболу та змагання з пляжного футболу.

Проте ряд об'єктів або взагалі не задіяні, або використовуються епізодично. З серйозними труднощами зіштовхнулися, наприклад, Олімпійський центр велоспорту BMX і Олімпійський центр хокею на траві в комплексі «Теодоро», інші спортивні споруди.

У Республіці Корея, де в 2018 р. у Пхьончхані проводилися XXIII зимові Олімпійські ігри, Льодовий палац «Кьонпхо», де проходили змагання з шорт-треку і фігурного катання на ковзанах, вирішили використовувати як тренувальну та змагальну бази Національного олімпійського комітету цієї країни. Багато різних спортивних об'єктів використовуються як загальнодоступні спортивні споруди або ж слугують тренувальними центрами для корейських і зарубіжних спортсменів.

Слід зазначити, що спортивні об'єкти і розвинена інфраструктура міст і зон проведення змагань, перш за все транспортна і готельна, роблять столиці Олімпійських ігор популярними для проведення великих міжнародних змагань. У цій сфері в останні десятиліття створилася атмосфера досить гострої конкуренції, особливо щодо привабливих з комерційної точки зору видів спорту. Тому Олімпійські ігри і широкомасштабні фінансові вкладення в інфраструктуру є важливою частиною спадщини в цій галузі.

**ТЕХНОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ
ОЛІМПІЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ
НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЖИТТЯ
І ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА Й ОКРЕМИХ КРАЇН**

Міжнародний олімпійський комітет і організатори Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор з цілком зрозумілих причин, які навряд чи потребують особливих пояснень, дистанціюються від того, щоб під час підготовки і проведення Ігор скрізь – як у змаганнях (спортінвентар, обладнання, апаратура), так і в різних сферах забезпечення, інфраструктурі, системах екологічного спрямування, у спортивних спорудах та інших об'єктах – використовувалися найсучасніші технології.

При цьому високотехнологічні системи, якщо не у всіх перерахованих сферах, то в багатьох із них, продовжують слугувати в подальшому вже як технологічні чинни-

ки олімпійської спадщини. І реалізуються вони не тільки в містах, що приймали Ігри, успішно продемонструвавши там свої переваги й отримавши відповідну позитивну оцінку, а й в інших країнах світу. Так, Ігри останніх років продемонстрували значну залежність спортивних результатів, показаних у змаганнях, не тільки від таланту спортсменів, їхніх природних даних і якості олімпійської підготовки, а й від оперативного впровадження в тренувальний процес і змагальну діяльність різних новітніх досягнень науково-технічного прогресу. Це, наприклад, сучасні конструкції велосипедів і використовувані в них матеріали, конструктивні, технічні та технологічні переваги вітрильних яхт, човнів і весел, спеціальні костюми для легкоатлетів і плавців, які допомагають підвищити швидкість бігу і плавання, спеціальні тренажери, сучасні засоби і методи фізіологічного, біохімічного, біомеханічного та медичного контролю в підготовці спортсменів, спортивно-педагогічні, медико-біологічні та психологічні засоби, що стимулюють підвищення ефективності тренувальної і змагальної діяльності спортсменів та їхніх адаптаційно-відновних реакцій, засоби для профілактики спортивного травматизму та реабілітації спортсменів після травм, спеціальне харчування тощо. Все це відчутно впливає на спортивні результати, причому нітрохи не менше, ніж природні задатки спортсменів і системи їх підготовки.

Аналогічним чином складається ситуація в цих сферах не тільки в літніх, а й у зимових видах спорту, що неодноразово виявлялося в різних технічних і технологічних новаціях (костюми ковзанярів, лижників та інших спортсменів, лижі, ковзани тощо).

Проте слід сказати і про те, що результати Ігор Олімпіад і зимових Олімпійських ігор, що відбулися наприкінці ХХ ст. і в ХХІ ст., продемонстрували відсутність прямої залежності між спортивними досягненнями атлетів з тих чи інших країн і рівнем науково-технічного та технологічного прогресу в цих країнах, а також у тих її технологічних галузях, які забез-

Нові технології широко використовуються у спорті вищих досягнень (вітрильний спорт, веслування, ковзанярський спорт, велосипедний спорт)

печують спорт вищих досягнень. І в цьому немає протиріччя. Справа в тому, що промисловість зазвичай орієнтується на широкий міжнародний спортивний ринок, а не на внутрішні (найчастіше досить обмежені) потреби національного ринку своїх країн і, тим більше, не на ще більш вузькі потреби їхніх національних олімпійських збірних команд [8].

Спортсмени з технічно високорозвинених країн мають певні переваги, якщо врахувати можливості налагодження оперативних зв'язків між спортом вищих досягнень (з його постійно зростаючими вимогами) і сучасними науковими, технічними та технологічними досягненнями, реалізованими промисловістю. Але щойно та чи інша високотехнологічна продукція спортивного призначення (спортивна форма, взуття, спортивний інвентар, діагностична апаратура, спеціальне харчування, фармакологічні засоби) підтверджує свою ефективність, вона – відповідно до закономірностей ринкової економіки – в найкоротші терміни опиняється на міжнародному спортивному ринку, де купується для задоволення потреб спортсменів і фахівців різних країн.

Ця ситуація принципово відрізняється від тієї, яка мала місце в минулі часи в таких державах із закритою соціально-політичною й економічною системою, як, наприклад, Німецька Демократична Республіка. У ній потужна наука і високі технології в промисловості, що працювали на сферу спорту вищих досягнень, були орієнтовані лише на інтереси збірних команд цієї країни. При цьому слід зазначити, що наукові, технічні та технологічні досягнення фахівців НДР у цих сферах засекречувалися і всіляко оберігалися від зарубіжних конкурентів – і не тільки від суперників з капіталістичних країн, а й від колег з СРСР та інших держав соціалістичної співдружності.

Ігри XXIX Олімпіади 2008 р. у Пекіні стали, крім усього іншого, й ареною вдосконалення мовних технологій. Так, телекомпанія «NBC Universal», яка придбала ексклюзивні права на телевізійні трансляції змагань для США, запропонувала телеглядачам онлайн-трансляції по кабельному телебаченню (загалом 3600 год.), а також 2200 год. відео на своєму інтернет-сайті NBCOlympics.com.

XXIII зимові Олімпійські ігри 2018 р. стали першими, на яких було представлено такі високі технології ІКТ, як надання послуг 5G, використання яких було найбільш помітним на сайтах мовлення. Рухи спортсменів знімалися з різних боків, а потім створювалися кадри, що розгортаються на 360°, щоб допомогти глядачам краще побачити виступи спортсменів і зрозуміти оцінки суддів. Були доступними і додатки, що створюють «додаткову реальність», і послуги автоматичного перекладу на вісім основних мов. Крім того, 85 роботів (в 11 різних моделях) були застосовані у факельній естафеті олімпійського вогню, а також як глядацькі гіді і для допомоги в прибиранні.

Інтенсивно розвиваються і технології «збагаченої реальності», які ще більше розширюють можливості телебачення. Щодо спортивних змагань, зображення спорт-

сменів на телеекрані можуть доповнюватися різною інформацією, що надходить з розміщених на їхньому тілі датчиків, такою як частота серцевих скорочень, частота дихання, швидкість руху тощо.

Організатори Ігор XXXII Олімпіади, які повинні були відбутися в Токіо влітку 2020 р., багато зробили для того, щоб ці Ігри стали ареною використання і демонстрації новітніх високих технологій, для яких їх застосування на олімпійських майданчиках згодом стане потужним технологічним фактором олімпійської спадщини з подальшим значним поширенням у світі. Наприклад, компанія «Docomo» планувала здійснити трансляції Ігор у супервисокому роздільні для смартфонів зі створенням відчуття перебування безпосередньо в місці змагань. «Docomo» спільно з компанією «Intel» планувала ввести інновації в мобільний зв'язок і у відео з високою роздільною здатністю, а також розкрити для потреб спортсменів можливості у використанні штучного інтелекту як для вивчення конкурентів, так і для пізнання власних можливостей.

З 1985 р. діє ініційована президентом МОК Хуаном Антоніо Самаранчем і власником компанії «Adidas» Хорстом Даслером програма TOP – партнерства Міжнародного олімпійського комітету з провідними компаніями, які є всесвітньо відомими творцями і виробниками високотехнологічної продукції, товарів та послуг. Високі технології, застосовані цими партнерами на Іграх Олімпіад і зимових Олімпійських іграх, завоювали велику популярність, у подальшому вже стають технологічними факторами олімпійської спадщини і широко реалізуються не тільки в спорті вищих досягнень, а й у багатьох інших сферах життя та діяльності. У результаті це виявляється вигідним як для олімпійського спорту та інших сфер споживання різних високотехнологічних новацій, так і для їхніх творців і виробників. Серед таких компаній, які відзначаються власними високими технологіями, можна назвати «Samsung Electronics», «Omega», «General Electric», «Visa», «Panasonic», «Dow Chemical Company», «Procter and Gamble», «Bridgestone», «Toyota Motor Company», «Intel», «Alibaba Group».

ЧИННИКИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ І ГОСТЕЙ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР

Серед різноманітних компонентів підготовки і проведення Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор і відповідних складників їхньої олімпійської спадщини є чинники, пов'язані із забезпеченням заходів безпеки учасників і гостей Ігор. Адже навіть невеликі інциденти в цій сфері можуть негативно позначитися як на самих Іграх, так і на авторитеті їх організаторів та іміджі міста, що приймає Ігри, і відповідної країни.

Питання належного забезпечення безпеки на Олімпійських іграх стали особливо актуальними після трагедії з людськими жертвами, що сталася 5 вересня

1972 р. у Мюнхені, де проходили Ігри XX Олімпіади. Група бойовиків з екстремістської палестинської організації «Чорний вересень», озброєних автоматами і гранатами, увірвалася в олімпійське селище в той корпус, де проживала делегація Ізраїлю. Під час цього нальоту загинув один ізраїльтянин, а десятьох, серед яких були ізраїльські спортсмени, тренери та судді, екстремісти захопили як заручників і як умову їх звільнення зажадали негайно випустити з в'язниці 250 арабських терористів, які відбували різні терміни ув'язнення в Ізраїлі та країнах Західної Європи. Щоб продемонструвати свій намір за будь-яку ціну досягти виконання висунутих умов, бойовики вбили ще одного із захоплених ізраїльтян. Так олімпійський рух вперше зіткнувся з терористичною атакою під час Олімпійських ігор.

Спецоперація з нейтралізації бойовиків і звільнення заручників, проведена поліцією і спецслужбами ФРН, виявилася невдалою і призвела до численних жертв. Резонанс цієї трагедії пролунав на весь світ, а для влади ФРН цей інцидент був особливо неприємний, оскільки вона не зуміла забезпечити належної безпеки учасникам Олімпійських ігор.

Трагічні події змусили владу міст і країн, що приймають Ігри, по-новому поглянути на проблему забезпечення безпеки і домогтися в цій сфері великої результативності. Хоча в деяких випадках вжиті заходи здавалися зайвими (наприклад, у Москві-1980 або Сеулі-1988), проте досвід цих міст, а також Лондона-2012, Сочі-2014, Ріо-де-Жанейро-2016, став свідченням ефективності систем безпеки і професіоналізму, що забезпечують її структури.

Цей досвід виявився важливою частиною нематеріальної спадщини Олімпійських ігор, дозволивши розвинути ефективні системи безпеки під час проведення найбільших заходів із залученням до їх реалізації як національних, так і міжнародних структур.

Наприклад, на Іграх XXI Олімпіади в Монреалі для вирішення завдань із забезпечення безпеки було задіяно 16 тис. поліцейських, військовослужбовців і співробітників спецслужб. Великі сили, що включали не тільки правоохоронні органи і спеціальні служби, а й військовослужбовців армійських підрозділів, які забезпечили підтримання порядку і безпеку під час Ігор XXII Олімпіади 1980 р. у Москві, Ігор XXIV Олімпіади 1988 р. у Сеулі, Ігор XXV Олімпіади 1992 р. у Барселоні та ін.

Часто поліція і спецслужби тієї держави, чиє місто приймало Олімпійські ігри, не обмежувалися власними силами і можливостями, а в період підготовки і проведення Ігор запозичували досвід колег з інших країн, обмінювалися з ними інформацією про різні можливі джерела виникнення потенційних терористичних та інших кримінальних небезпек.

Але зусилля правоохоронних органів і спецслужб у сфері безпеки не завжди гарантували неможливість терористичних актів у містах, що приймають Олімпійські ігри. Так, на авторитеті оргкомітету Ігор XXVI Олімпіади

1996 р. негативно позначився теракт, що стався в Олімпійському парку, де в результаті вибуху бомби, здійсненого, як потім з'ясувалося, «борцем проти абортів» Еріком Робертом Рудольфом, загинула одна людина, багато отримали поранення. Виконавець терористичного акту з часом був заарештований і засуджений до довічного тюремного ув'язнення.

Варто окремо зупинитися на ситуації, пов'язаній з XIX зимовими Олімпійськими іграми, які відбулися в Солт-Лейк-Сіті в лютому 2002 р., тобто через кілька місяців після трагічних подій 11 вересня 2001 р. з численними людськими жертвами, що вразили весь світ, коли два захоплені терористами пасажирських авіалайнери були спрямовані на висотні башти Всесвітнього торгового центру Нью-Йорка і зруйнували їх, а третій літак врізався в одну із секцій будівлі Пентагону у Вашингтоні.

Після цих трагічних подій стали лунати заклики до Міжнародного олімпійського комітету з вимогою скасувати Ігри-2002 або перенести їх зі США до іншої країни. Такі заклики мотивувалися міркуваннями безпеки, адже під час зимових Олімпійських ігор екстремістські організації могли спробувати здійснити терористичні акти з великою кількістю людських жертв. Проте Міжнародний олімпійський комітет, отримавши від керівництва США запевнення в тому, що належна безпека під час Ігор буде забезпечена, відхилив усі пропозиції про їх скасування або перенесення.

Для забезпечення безпеки і підтримання правопорядку в Солт-Лейк-Сіті та його околицях владою США було задіяно понад 5 тис. військовослужбовців, співробітників спецслужб, поліції та інших правоохоронних структур, а також понад 2 тис. рятувальників і пожежників. На схилах гір і пагорбів навколо Солт-Лейк-Сіті та в місцях проведення змагань чергували снайпери, а в небі патрулювали винищувачі-перехоплювачі. До того ж у зоні радіусом 160 км навколо Солт-Лейк-Сіті було заборонено будь-які польоти, крім заздалегідь оголошених комерційних авіарейсів і лайнерів, які доставляли на Ігри керівників держав і урядів різних країн. Усі ці заходи забезпечення безпеки дали свої результати – жодних терористичних актів у Солт-Лейк-Сіті не було.

Проблеми безпеки були досить гострими і під час проведення Ігор XXVIII Олімпіади 2004 р. в Афінах. Справа в тому, що у Греції протягом багатьох років існували терористичні групи, які активізували свою діяльність після того, як у 1973 р. військами було придушено студентські протести, і з того часу в країні боротьба з внутрішнім тероризмом тривала зі змінним успіхом.

Крім того, не можна було не враховувати той факт, що Греція розташована в регіоні, де існував ряд зон сильної напруженості, звідки виходили потенційні і реальні терористичні загрози. Крім того, для країни серйозною проблемою було забезпечення безпеки спортсменів і туристів зі США, на адресу яких постійно надходили погрози від арабських й інших екстремістських організацій, які виступали проти політики США на Близькому Сході і в

держав, що утворилися на території Югославії. Проте грецька влада, спецслужби і правоохоронні органи зуміли створити чітко діючу й ефективну систему забезпечення безпеки, не тільки мобілізувавши для цього всі внутрішні можливості, а й уміло співпрацюючи з відповідними міжнародними організаціями та зі службами безпеки інших держав.

Під час XX зимових Ігор 2006 р. діяла «Італійська система проведення Олімпійських ігор у Турині», що функціонувала під егідою міністерства внутрішніх справ Італії та департаменту державної безпеки країни. Крім того, було створено спеціальний інформаційний центр з безпеки Олімпійських ігор, що забезпечував збір кримінальної інформації (як в Італії, так і в інших країнах), яку оперативно передавали в головне поліцейське управління Турина.

Широкомасштабних заходів із забезпечення безпеки було вжито владою Китайської Народної Республіки в період підготовки і проведення в Пекіні Ігор XXIX Олімпіади. Суворі заходи з підтримання правопорядку та недопущення будь-яких інцидентів керівники поліції і спецслужб Китаю (на допомогу яким було підключено армійські підрозділи) пояснювали не лише можливими небезпеками з боку міжнародного тероризму, а й потенційними загрозами екстремістських акцій тих сепаратистських сил, які виступають за незалежність і відділення від КНР Тибетського та Уйгурського автономних районів, де велику частину населення становлять мусульмани.

Обґрунтовано вважаючи, що тероризм є найбільшою серйозною загрозою успішному проведенню Ігор XXIX Олімпіади-2008, влада Китаю вжила безпрецедентних заходів у сфері безпеки. Як повідомив заступник міністра громадської безпеки КНР Лю Ізін, було розроблено і введено в дію 52 плани і понад 500 детальних сценаріїв із забезпечення безпеки в країні.

Під час підготовки до Ігор-2008 спецслужбами КНР було знешкоджено терористичні групи, що готувалися до різних терактів і захоплення заручників.

Міністр громадської безпеки КНР Чжоу Юнкан повідомив, що для забезпечення безпеки на Іграх-2008 було

Для забезпечення безпеки на Іграх-2008 було задіяно 80 тис. співробітників спецслужб і поліцейських. До чергування залучили велику кількість добровольців

Служба безпеки в Ріо-де-Жанейро. У патрулюванні брали участь 85 тис. військовослужбовців

задіяно не менше 80 тис. співробітників спецслужб і поліцейських, а на чергування під час Ігор залучено велику кількість добровольців. Було встановлено грошові винагороди за інформацію про підготовку терористичних актів і про людей, які планують здійснити теракти.

Забезпеченню безпеки сприяла і тісна співпраця спецслужб Китаю з Інтерполом, який надав їм доступ до своєї системи контролю паспортів і віз, а також встановлення взаємозв'язків між органами правопорядку КНР і поліцейськими службами інших країн, що направляли свої делегації на Ігри XXIX Олімпіади.

Чітко й ефективно здійснювалися владою відповідних країн, їх правоохоронними органами і спецслужбами заходи із забезпечення безпеки на Іграх Олімпіади 2012 р. у Лондоні, зимових Олімпійських іграх 2014 р. у Сочі, зимових Олімпійських іграх 2018 р. у Пхьончхані.

На Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. у Ріо-де-Жанейро силами поліції та інших правоохоронних органів країни, підтримуваних патрулюванням 85 тис. військовослужбовців, вдалося зробити відносно безпечними ті райони цього міста, які відомі високим рівнем злочинності, де проходили олімпійські змагання і перебували прибулі на Ігри туристи з різних країн.

На Іграх XXXII Олімпіади, які повинні були пройти в Токіо в 2020 р., безпеку повинні забезпечувати понад 50 тис. осіб: 21 тис. працівників японської поліції, 6 тис. персоналу екстрених служб країни, 850 співробітників берегової охорони, 14 тис. охоронців за контрактами, 9 тис. волонтерів відділу безпеки. При цьому найсуворіше повинен забезпечуватися прикордонний і митний контроль. Берегова охорона відповідатиме за безпеку на морі і в прибережних водах, що оточують місця проведення Ігор, сили оборони Японії забезпечать спостереження за закритими зонами повітряного простору, а також охорону інфраструктури Ігор і прилеглих районів. А розвідувальний відділ управління національної оборони Японії повинен забезпечувати збір і аналіз необхідної інформації, взаємодію із зарубіжними спецслужбами різних країн.

ЧИННИКИ ПОЛІПШЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

Міжнародний олімпійський комітет схильний вважати проведення Олімпійських ігор фактором, що стимулює збільшення інтересу населення міста і країни, що приймають Ігри, до занять спортом, руховою активністю як засобу здорового способу життя. Проте соціологічні дослідження свідчать, що в цьому питанні все не так однозначно. Автори спеціальних оглядів, в яких аналізується ця проблема [28, 45], не виявляють чіткого зв'язку між організацією і проведенням Олімпійських ігор і прагненням населення до масового спорту та рухової активності. Вивчення впливу Ігор Олімпіади в Афінах на розширення участі в спорті жителів міста і країни дозволило виявити лише короткостроковий ефект [36]. Деякі фахівці [22] навіть відзначили зниження інтересу до масового спорту та фізичної активності у населення після проведення Олімпійських ігор. Пояснення цьому знаходять у тому, що спостереження за зовнішнім виглядом, фізичним розвитком і майстерністю учасників Олімпійських ігор пригнічує глядачів через наявність величезних відмінностей між ними й атлетами [10]. Існує думка, що підвищення інтересу до масового спорту та зростаюча в окремих випадках активність населення обумовлюються не самими Іграми, а широкими пропагандистськими програмами, які супроводжують підготовку до них [34].

Слід зазначити, що проблема впливу Олімпійських ігор на залучення населення до занять спортом є багатofакторною, в якій сам факт проведення Ігор і пов'язаної з ними пропаганди й освітньої діяльності є лише одним із елементів соціального, політичного, організаційно-управлінського характеру, що впливають на участь населення у спорті. Тому спроба ізольовано вивчати роль Олімпійських ігор у цьому процесі не може дати об'єктивної картини [45].

Активність використання олімпійської спадщини для залучення людей до занять спортом багато в чому залежить від того, наскільки створена для проведення Ігор Олімпіади інфраструктура відповідає запитам масового спорту. Там, де це враховано, істотно збільшується кількість осіб, залучених до оздоровчої рухової активності. Наприклад, олімпійський парк у Сіднеї, перетворений після Ігор-2000 на величезну спортивну, рекреаційну та розважальну зону, виявився популярним місцем для масового спорту [11]. Колишнє олімпійське селище з навколишнім сприятливим екологічним середовищем також сприяло здоровому способу життя нинішніх жителів. Таку саму роль відіграло створення в Сіднеї найбільшого міського парку [15]. Велику зелену зону і широку мережу спортивних і розважальних споруд олімпійського парку фахівці схильні розглядати як найважливішу частину спадщини Ігор Олімпіади, що істотно вплинула на спосіб життя жителів західної частини міста. Тут про-

Олімпійські парки у Сіднеї і Лондоні стали популярним місцем для масового спорту

водиться безліч спортивних заходів, які щорічно приваблюють близько 3 млн осіб [42]. Широко парк використовується і як зона для масового спорту та оздоровчої рухової активності [11].

Проведення Олімпійських ігор супроводжується інтенсивним житловим будівництвом, відселенням у нові сучасні будинки жителів районів, що використовуються під будівництво спортивних споруд та прилеглих до них територій. Важливо, що ці території переважно були депресивними, а реалізовані у зв'язку з їх освоєнням програми не тільки вирішували житлові проблеми значної частини населення міст, а й чинили позитивний вплив на їхній спосіб життя і рухову активність, розвиваючи зони для відпочинку і масового спорту за рахунок обладнання парків, екологічно чистих зон відпочинку і масового спорту. Наприклад, у Лондоні після Ігор Олімпіади 2012 р. залишився олімпійський парк площею 226 га, а також 100 га нових зелених насаджень, що створило широкі можливості не тільки для відпочинку та розваг, а й істотно поліпшило умови для життя в прилеглих районах, оскільки в парку розмістилися три школи, дев'ять дитячих садків, три поліклініки, а також ряд громадських розважальних і культурних об'єктів [14, 37]. Жителі Лондона отримали можливість відвідувати спортивні об'єкти – Олімпійський стадіон, Центр водних видів спорту, Олімпійський велопарк Лі Веллі, Всеанглійський клуб

лаун-тенісу і крокету, центр для хокею на траві «Рівер-банк арена».

Ігри Олімпіади 2008 р. у Пекіні значно вплинули на здоровий спосіб життя населення. Ефект був пов'язаний не стільки з появою нових спортивних споруд і зон для масового спорту, скільки з реалізацією програм освітнього характеру, кампаніями з боротьби з курінням, з поліпшення якості продуктів харчування й екологічного середовища [21].

КУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ І СПІЛКУВАННЯ МІЖ НАРОДАМИ РІЗНИХ КРАЇН

Серед різних складових олімпійської спадщини велику роль відіграє її культурна частина. До культурних факторів олімпійської спадщини входить те, що було продемонстровано на конкурсах мистецтв у період 1912–1948 рр., виставках мистецтв, у культурних програмах і на фестивалях мистецтв під час Олімпійських ігор 1952–2018 рр. Також це історико-культурна олімпійська спадщина, яку організатори різних Олімпійських ігор втілювали в основних об'єктах.

Саме об'єктами олімпійської спадщини такого роду, що представляють, відповідно до рекомендацій ЮНЕСКО, безперечну цінність з культурно-історичних позицій, є, наприклад, відновлений у Греції до Ігор I Олімпіади сучасності давньогрецький Мармуровий стадіон в Афінах; споруджений у Лос-Анджелесі (США) олімпійський стадіон «Меморіальний Колізей», що став основною ареною Ігор X Олімпіади 1932 р. і після них перетворений на своєрідний меморіальний комплекс, а потім, після реконструкції, в 1984 р. знову приймав Олімпійські ігри; стадіони в Берліні, Мюнхені, Монреалі, Москві, Сіднеї, Пекінський національний стадіон «Пташине гніздо».

Мудрим стало рішення про будівництво на території олімпійського парку в Пекіні двох великих музеїв – Художнього музею та Музею прикладного мистецтва. Все це створило в столиці Китаю особливий культурний район, привабливий як для організаторів великих змагань, так і для безлічі туристів.

Варто зазначити, що надання Міжнародним олімпійським комітетом Пекіну права на проведення в 2022 р. XXIV зимових Олімпійських ігор стало стимулом до подальшого розвитку Олімпійського парку в цьому місті, що сприятиме зміцненню культурної спадщини та має дуже важливе значення як для Пекіна, так і для всього Китаю.

Що ж стосується різних культурних заходів, приурочених до тих чи інших Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор, – конкурсів, ви-

ставок та фестивалів мистецтв, то ми відзначимо згадані аспекти лише як культурні фактори олімпійської спадщини.

Мова йде про літературні твори і твори в номінаціях «Живопис і графіка», «Скульптура», «Музика» і про різноманітні твори, які були представлені на Олімпійських іграх в 1952–2018 рр., що включали різноманітні виставки, концерти і багато інших акцій, за допомогою яких організатори прагнули ознайомити з культурою і мистецтвом народів своєї країни учасників і гостей Олімпійських ігор. При цьому реалізовувалися не тільки самостійні культурні програми, що розроблялися оргкомітетами тих чи інших Олімпійських ігор, а й спільні проекти. Наприклад, у 1968 р. було втілено в життя спільний проект оргкомітету X зимових Олімпійських ігор і оргкомітету Ігор XIX Олімпіади. Одним із втілень цього спільного культурного проекту стала виставка, присвячена цивілізації корінного населення Америки, яка демонструвалася у Греноблі.

На позитивний імідж Сеула істотно вплинула програма реставрації історичних пам'яток, будівництво Національного музею сучасного мистецтва, Національного музею Чонджу, Сеульського центру мистецтв, Національного інституту класичної музики та інших культурних об'єктів. Цьому сприяла і програма благоустрою та естетичного оформлення вулиць, а також створення 389 нових парків [12].

На жаль, Афіни не зуміли повною мірою використати свою багату культурну спадщину для демонстрації під час Ігор Олімпіади. Не було реалізовано багатьох проектів, пов'язаних з культурою, що стосувалися створення музеїв, програм популяризації культурної спадщини та олімпійської освіти [47].

Міжнародний олімпійський комітет, оргкомітети Олімпійських ігор у своїй діяльності явно недооцінюють і недостатньо використовують ту частину культурної спадщини, яка відображена в багатій історії Олімпійських ігор Стародавньої Греції в давньогрецький і давньоримський періоди їх проведення з грандіозними культурними досягненнями в архітектурі, будівництві, скульптурі, літературі, філософії. Винятково важливою і різноманітною

Культурна Олімпіада пройшла з великим розмахом перед Іграми-1992 у Барселоні

є культурна складова історії відродження Олімпійських ігор з перших десятиліть епохи Ренесансу до Установчого конгресу 1894 р., ініційованого П'єром де Кубертенем.

Не можна не бачити, що зміст культурної спадщини охоплює не лише період сучасних Олімпійських ігор, а відображений у всій їх історії. І саме ця нематеріальна частина спадщини, що органічно пов'язана з його сучасною матеріальною частиною, перетворила Олімпійські ігри на глобальне явище світового масштабу.

МІСТБУДІВНИЧО-ІНФРАСТРУКТУРНІ ЧИННИКИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У ПОДАЛЬШОМУ ФУНКЦІОНУВАННІ І СТАЛОМУ РОЗВИТКУ МІСТ, ЯКІ ПРИЙМАЛИ ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ

Величезна кількість різноманітних робіт, пов'язаних із підготовкою до Олімпійських ігор у місті, що отримало право на їх проведення, включає не тільки будівництво нових, реконструкцію та модернізацію існуючих спортивних споруд та створення інших необхідних олімпійських об'єктів, а й здійснюване в єдиному комплексі з усім цим вирішення містобудівних та інфраструктурних завдань (транспорт, зв'язок, теле- і радіокомунікації, готелі). Це, у свою чергу, обумовлює появу містобудівничо-інфраструктурних складових олімпійської спадщини.

Здійснений Міжнародним олімпійським комітетом вибір Токіо як міста, якому для проведення в 1964 р. Ігор XVIII Олімпіади була потрібна суттєва підготовка, привів також до появи нової моделі вибору столиці Олімпійських ігор [49]. До цього процедуру вибору проводили, ґрунтуючись переважно на готовності міста до проведення Ігор. У згаданому випадку підготовка інфраструктури і спортивних споруд почалася вже після обрання Токіо для проведення головних змагань чотириріччя.

Владою Японії та Токіо було виділено значні фінансові кошти на підготовку міста до Ігор Олімпіади. В результаті реалізації широкомасштабної програми розвитку

міста було продемонстровано її високу ефективність для найважливіших сторін життєдіяльності. Фахівці [37] відзначають, що «Ігри Олімпіади 1964 р. у Токіо, які були використані для поліпшення спортивної та загальної інфраструктури міста в нечуваних досі масштабах, стимулювали перегляд колишнього ставлення до проведення Ігор серед міст-претендентів».

На місцевому рівні спадщина Ігор Олімпіади радикальним чином позначилася на міській інфраструктурі, на розвиток якої було витрачено 97 % загального бюджету, що становить понад 2 млрд дол. США, що було величезною сумою в ті роки [12]. Було створено нові автомагістралі, лінії метрополітену, розширену залізничну систему, монорейкову дорогу в аеропорт, здійснено модернізацію аеропорту, будівництво та ремонт безлічі будівель, зведено нові готелі тощо. Особливу увагу було приділено вирішенню серії екологічних проблем, завдяки чому Токіо перетворилося на чисте місто [12, 39].

Однією з переваг системи, прийнятої в Токіо під час підготовки до Ігор, стала мінімальна віддаленість входів до олімпійських спортивних споруд від зупинок міського транспорту й автомобільних стоянок. Більшість спортивних комплексів було розташовано таким чином, щоб до них з усіх боків під'єднувалися магістралі різних видів транспорту.

Міста-кандидати йдуть на дуже великі витрати, тому що проведення Олімпійських ігор сприяє економічному підйому міста й прилеглому регіону, не кажучи вже про імідж як всередині країни, так і на міжнародній арені. Адже добре налагоджені транспорт і зв'язок, розширення мережі доріг, будівництво та введення в експлуатацію готелів, підприємств побутового обслуговування, а часто й нового аеропорту, нового телецентру створюють умови для зростання економіки.

Відомо, що кошти, вкладені в розширення й оновлення інфраструктури, зазвичай окупаються повільно, а проведення в цьому місті Олімпійських ігор сприяє значному прискоренню процесу повернення витрачених коштів – таким чином місто, що приймає Ігри, отримує сучасну інфраструктуру на багато років уперед.

На думку фахівців, найбільш типовою для сучасних Олімпійських ігор є структура витрат оргкомітету Ігор XX Олімпіади 1972 р. у Мюнхені: із загальної суми, що становила 1 млрд 972 млн марок ФРН, 31,54 % було спрямовано на будівництво і модернізацію спортивних споруд, олімпійського селища, прес-центру, будівництво під'їзних шляхів. У результаті Мюнхен отримав серію новітніх спортивних споруд. Олімпійське селище перетворилося на один із найбільш популярних житлових районів міста. Поліпшення системи міського транспорту – нові залізничні лінії, лінії метро, навколишні магістралі, підземні автомобільні парковки – сприяло зменшенню використання автомобілів на 40 % і розвантаженню вулиць міста, що було високо оцінено жителями [50].

У Монреалі для проведення в 1976 р. Ігор XXI Олімпіади було підготовлено 15 спортивних комплексів, які

Підготовка міської інфраструктури до Ігор XVIII Олімпіади 1964 р. в Токіо

розташовувалися в радіусі 8–10 км. Олімпійське селище і головний прес-центр знаходилися на відстані 5 км від центру міста і були зручно пов'язані з ним швидкісною автомагістраллю і лініями метро.

Основою для розміщення споруд, призначених для Ігор XXII Олімпіади 1980 р. у Москві, став генеральний план розвитку цього міста, а визначальною ідеєю – розвиток існуючих спорткомплексів. При цьому крім модернізації наявних спортивних споруд було побудовано й нові об'єкти, причому всі вони були компактно розташовані в кількох районах міста і пов'язані швидкісними транспортними магістралями.

Добре було вирішено транспортні питання у Барселоні, де в 1992 р. проходили Ігри XXV Олімпіади.

Напередодні вибору Міжнародним олімпійським комітетом міста, якому надавалося право на проведення в 1996 р. Ігор XXVI Олімпіади, в одній з публікацій [38] було охарактеризовано переваги і недоліки кожного з шести міст-претендентів (Афіни, Атланта, Торонто, Белград, Мельбурн, Манчестер). При цьому Б. Шоу – автор публікації «Olympic Games» у журналі «The Atlanta Journal» – у разі вибору Атланти високо оцінив аеропорт, транспортну систему і готелі, але розкритикував брак міжнародного визнання, а для Афін дав високу оцінку історичним аспектам і емоціям, пов'язаним зі 100-річчям сучасних Олімпійських ігор, але розкритикував афінський аеропорт і відсутність у грецькій столиці сучасних засобів зв'язку і транспортних систем.

Аналіз вибору столиці Ігор-1996 свідчить, що перевага Атланти в матеріальних факторах, у тому числі розвинені транспортна і готельна системи, виявилася для МОК більш важливим критерієм, ніж історія й емоції.

Разом із тим, Ігри Олімпіади 1996 р. залишили неоднозначну спадщину для поліпшення життя міста. Основним досягненням виявився Олімпійський парк з унікальною зеленою зоною і безліччю об'єктів громадського та розважального характеру, що приваблюють жителів і туристів. Досить зазначити, що за 20 років, які минули після Ігор, у розвиток парку було вкладено понад 2,2 млрд дол. Нині надії на Ігри Олімпіади як фактор розвитку міста і реалізації соціальних програм зазнали краху. Все звелось до часткового ремонту площ, доріг і окремих будівель [18]. Більше того, для цього було використано 350 млн дол. США, призначених для підтримання бездомних і бідних верств населення [29]. Крім цього, влада Атланти не реалізувала ряду важливих проектів соціальної сфери, передбачених заявкою міста, коли воно брало участь у конкурсі вибору столиці Ігор Олімпіади [30].

Афіни зробили висновки зі своїх помилок, допущених під час подання заявки на проведення Ігор-1996 р., і в заявці на право проведення в 2004 р. Ігор XXVIII Олімпіади акценти були зміщені з нематеріальних характеристик на відображення перспективності матеріальних ресурсів Афін. У своїй заявці столиця Греції виклала плани з модернізації інфраструктури для підготовки до прове-

дення Ігор-2004, а також було висвітлено зацікавленість шести міжнародних готельних мереж у будівництві великих фешенебельних готелів в Афінах у разі задоволення заявки. Один із фахівців [23] незабаром після того, як Афіни виграли конкурс на право проведення Ігор, писав: «Історія і sentimenti були відставлені в сторону. Замість того, щоб підкреслювати спортивні традиції Греції, згадувати Олімпійські ігри давнини, роль Афін у народженні сучасного олімпійського руху, основна увага в заявці зверталася на наявність у місті сучасних спортивних об'єктів, які вже завершені, і на нові інфраструктурні проекти, які перебували на стадії будівництва».

Ігри в Афінах прискорили реалізацію програм із розвитку транспортної інфраструктури по всіх секторах – повітряному, автомобільному, залізничному. Новий аеропорт і просторі зони паркування, 200 км побудованих і модернізованих автомагістралей і доріг, 8 км ліній метро, відремонтовані залізничні лінії та станції, нові автобусні маршрути привели до значного збільшення пасажиропотоку, створили зручності для жителів [25]. Розвиток міського громадського транспорту сприяв істотному скороченню кількості автомобілів у центральній частині міста та підштовхнув жителів до використання громадського транспорту [26]. Після закінчення Ігор 2300 квартир житлового району олімпійського селища за заниженою ціною було продано сім'ям з низькими доходами [24], що стало важливим соціальним проектом з позитивним суспільним резонансом.

Оргкомітет XVIII зимових Олімпійських ігор 1998 р. у Нагано під час вибору і підготовки місць для проведення олімпійських змагань повною мірою використав не тільки відмінні природні умови регіону, відомого своїми зимовими курортами, а й розвинену інфраструктуру міста і його гористих околиць.

На досить високому рівні було вирішено інфраструктурні (зокрема транспортні) питання в Сідней, який у 2000 р. приймав Ігри XXVII Олімпіади. Олімпійський парк площею близько 650 га, що знаходився в депресивній та забрудненій західній частині міста, було переобладнано. Після закінчення Ігор цю частину міста було перетворено на зразковий житловий район з потужною спортивною, комерційною, торговою і розважальною інфраструктурою.

Оргкомітет Ігор-2000 продемонстрував раціональне ставлення до будівництва основних олімпійських об'єктів і олімпійського селища з позиції їх подальшого використання. Олімпійське селище після Ігор було реконструйовано і продано у вигляді 900 особняків, 700 квартир і 300 модульних будинків. Реалізувати це вдалося завдяки розташуванню селища поруч з Олімпійським парком і залізницею, що з'єднувала парк із центром міста. Це дало підставу нинішньому президенту МОК Томасу Баху, який у 2015 р. відвідав Олімпійський парк, зазначити, що Сідней може пишатися своєю олімпійською спадщиною.

Фахівці відзначають, що заявка Пекіна як місця проведення Ігор XXIX Олімпіади відповідала тій моделі, яку представило Токіо в 1964 р. Хоча, на думку МОК, у момент вибору в Пекіні ще не було багато чого з того, що необхідно для столиці Ігор Олімпіади, проте плани і зобов'язання, сформовані на випадок, якщо заявка буде задоволена, відіграли велику роль у перемозі.

За десятиліття, що передувало Іграм Олімпіади, Пекін повністю змінився: сотні кілометрів автомагістралей і доріг, понад 250 нових готелів і сотні сучасних нових будівель, кілька сотень гектарів скверів і парків; п'ятиразове збільшення довжини ліній метро, новий аеропорт, який дозволив збільшити пропускну здатність на 24 млн чоловік на рік; надшвидкісний пасажирський експрес із центру Пекіна в аеропорт; мережа газопроводів для подачі природного газу [37, 46].

Під час підготовки та проведення в 2010 р. у Ванкувері XXI зимових Олімпійських ігор оргкомітет і муніципальна влада міста і влада провінції Британська Колумбія в основу своєї діяльності поклали принцип використання Ігор-2010 як засобу сталого розвитку регіону. Перш за все мова йшла про максимальне використання для Ігор тих об'єктів, які вже були у Ванкувері. Нові будувалися на високому рівні і з чіткою перспективою їх подальшого використання. Споруди, що мали сумнівну перспективу подальшого використання, зводилися тільки як тимчасові. У проектування, будівництво та експлуатацію об'єктів було максимально задіяно місцеві компанії. Передбачалися розвиток й облаштування територій (особливо занедбаних), на яких планувалося зводити олімпійські об'єкти. Велика увага приділялася економії ресурсів, енергозбереженню тощо.

Лондон, який подав у МОК заявку на проведення в 2012 р. Ігор XXX Олімпіади, незважаючи на статус столиці і те, що місто першим у світі втретє отримало право на проведення Олімпійських ігор, уже мав розвинену інфраструктуру, він також підходив під модель, вперше реалізовану в Токіо під час підготовки до Ігор-1964. Центральним моментом заявки Лондона став розвиток деяких найбільш районів східної частини міста, де було створено Олімпійський парк. Крім того, Лондон також запропонував (згодом побудував) кілька спортивних об'єктів світового рівня, частина з яких розташована у Східному Лондоні [20].

У своїй першій відповіді на заявку Лондона, поданій приблизно за 18 міс. до попереднього голосування, МОК висловлював стурбованість тим, що автомобільні дороги та залізничні лінії міста не зможуть забезпечити транспортування людей у таких кількостях, які можна було очікувати в разі проведення в ньому Олімпійських ігор. На цю стурбованість Лондон відреагував розробленням реальних планів і виділенням фінансування на створення залізниць з пропускнуною спроможністю до 200 поїздів на годину на десяти лініях, що ведуть до Олімпійського парку.

Це, в поєднанні з 8 тис. міських автобусів і 21 тис. таксі, перетворило транспортну інфраструктуру Лондона на ключовий чинник його заявки до моменту проведення в 2005 р. голосування в МОК [20].

Міська влада Лондона й оргкомітет, розробляючи проект Олімпійського парку, спочатку орієнтувалися на кардинальну реконструкцію вельми неоднорідного і багато в чому нестабільного східного району міста з перетворенням його на сучасний комплекс, що складається з різних спортивних споруд, університетських містечок, культурних і розважальних центрів.

Для проведення у 2014 р. XXII зимових Олімпійських ігор було обрано Сочі. У цьому місті, розташованому на узбережжі Чорного моря, і в його гірських околицях було побудовано не тільки багато різних споруд, необхідних для проведення Олімпійських ігор, а й об'єкти транспортної інфраструктури, зокрема новий міжнародний аеропорт і 200 км шляхів залізничної лінії, також ґрунтовно оновлено мережу міських автодоріг.

Повна реконструкція великої території, що охоплює гірський і приморський кластери Великого Сочі, обійшлася у величезну суму. При цьому витрати на будівництво спортивних об'єктів для Ігор і на їх проведення становили близько 20 % загальної суми витрачених коштів, решту коштів (близько 80 %) було використано для розвитку регіону та його інфраструктури на перспективу. Внаслідок цього Сочі не лише перетворилося на сучасний цілорічний популярний курорт, а й стало місцем проведення великих політичних, освітніх і культурних форумів і різних міжнародних спортивних змагань, включаючи матчі чемпіонату світу з футболу, що проводився в 2018 р., автогонки одного з етапів «Формули-1».

Інвестиції в транспортну інфраструктуру Ріо-де-Жанейро, здійснені в період підготовки до Ігор XXXI Олімпіади 2016 р., зробили більш доступним для жителів міста громадський транспорт: цей показник з 16 % у 2009 р. зріс до 63 % у 2016 р. Було прокладено 150 км автобусних транзитних ліній, три нових тунелі і два транспортних коридори, які стали ланками в громадському транспорті міста, що було особливо значущим для його бідних районів. Швидкість переміщення, використання

Транспортна інфраструктура Ріо-де-Жанейро була повністю модернізована, а городяни отримали доступний громадський транспорт

екологічно чистих джерел енергії, підвищення безпеки пішоходів, оновлення парку транспортних засобів було сприйнято як наочну і важливу спадщину, оскільки розвиток транспортної мережі Ріо-де-Жанейро привів до щоденної економії жителями міста часу на 32 хв [27].

Модернізація життєво важливої для країни інфраструктури була однією з багатьох прямих вигод для Республіки Корея в результаті проведення XXIII зимових Олімпійських ігор. Щоб доставити в Пхьончхан учасників Ігор, персонал і глядачів, було модернізовано автодорожні і залізничні мережі. Ключовими особливостями розвитку транспортної інфраструктури стали швидкісні автомагістралі Yeongdong та Dongseo. Ці автомобільні магістралі і модернізація залізниці істотно поліпшили транспортне сполучення між столичним регіоном Сеула, розташованим на заході Корейського півострова, і провінцією Канвондо, де розташовані три міста, які приймали зимові Ігри-2018, – Пхьончхан і Чонсон, де знаходилися об'єкти для олімпійських змагань, що проходять на снігу, і прибережний Каннин з аренами для змагань, що проводили на льоду.

Оргкомітет вирішив не будувати ряд готелів, які передбачалося звести в 2011 р., коли Пхьончхан виграв право на проведення Ігор, вважаючи це занадто ризикованим, оскільки туристичний потік у Республіці Корея скоротився і майбутнє туристичної галузі було невідомим. У самій провінції Канвондо живе лише 3 % 50-мільйонного населення Республіки Корея. В результаті більшу частину уболівальників, які приїхали на Олімпійські ігри, розселили в багатоквартирних будинках, які були побудовані до Ігор.

Успішний з позиції олімпійської спадщини досвід Сіднея-2000, Пекіна-2008 і Лондона-2012 повною мірою було використано під час підготовки до Ігор XXXII Олімпіади, які повинні були відбутися 2020 р. у Токіо, але через пандемію перенесені на 2021 р. Політика організаторів цих Ігор у сфері інфраструктури була побудована на збереженні історичних надбань, прагненні і передачі спадщини для майбутнього.

Переважна частина спортивних об'єктів майбутніх Ігор XXXII Олімпіади розташовується у двох кластерах – «Зоні спадщини» та «Зоні Токійської затоки». У «Зоні спадщини» розташовано десять спортивних об'єктів, які використовувалися в Токіо ще на Іграх XVIII Олімпіади 1964 р.; при цьому новий стадіон побудовано на місці старого, інші об'єкти реконструйовано й оновлено. У «Зоні Токійської затоки» розташовані нове олімпійське селище, яке після Ігор буде перетворено на сучасний житловий комплекс, і 15 спортивних об'єктів, дев'ять із яких побудовано спеціально до цих Ігор. Розвиток «Зони Токійської затоки» здійснюється таким чином, щоб вона стала зразком для розвитку міста, продовжуючи досягнення «Зони спадщини», і символізувала майбутнє міста Токіо.

Крім того, важливими аспектами, орієнтованими на раціональне використання спадщини Олімпійських ігор,

будуть проведення матчів футбольного турніру Ігор XXXII Олімпіади на семи стадіонах у різних містах Японії, а матчі з бейсболу та софтболю – в тих префектурах країни, які постраждали від землетрусу і цунамі в 2011 р.

На закінчення слід відзначити величезний вплив Олімпійських ігор на містобудівничо-інфраструктурну сторону їх спадщини. Проте деякі фахівці досить критично ставляться до матеріальної спадщини Олімпійських ігор, наприклад до Ігор у Лондоні в східному районі міста побудовано стадіон, ряд готелів та інших об'єктів, в яких не було жодної потреби [48]. Інші, не заперечуючи впливу Олімпійських ігор на інфраструктуру міст, відзначають, що позитивні зміни лише прискорюють реалізацію планів розвитку міст, проте робиться це часто надмірно, за рахунок інших важливих соціальних проектів, що викликає невдоволення населення [41].

ЕКОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ

Проведення таких грандіозних міжнародних заходів глобального масштабу, якими є Олімпійські ігри, ставлять перед їх організаторами серйозні екологічні проблеми, адже будівництво і реконструкція великої кількості різних спортивних споруд, забезпечення цих об'єктів електроенергією, водою, транспортом, утилізація відходів, як і розміщення десятків тисяч учасників змагань, офіційних осіб, гостей, представників засобів масової інформації, а також присутність кількох сотень тисяч глядачів, представляють потенційну небезпеку для навколишнього середовища.

Вирішення всього комплексу питань, пов'язаних із підготовкою та проведенням Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор, поєднується з профілактикою їх негативного впливу на природу, причому не тільки під час Ігор, а й, що має особливо важливе значення, після їх завершення, коли олімпійські об'єкти і транспортна, комунально-побутова та інша інфраструктура стають олімпійською спадщиною.

Вперше тема взаємозв'язку спорту й охорони природи була серйозно обговорена на сесії ООН з навколишнього середовища, що відбулася в Ріо-де-Жанейро в липні 1992 р. Саме там МОК оголосив, що він у своїй повсякденній діяльності постійно враховує наявність проблеми охорони навколишнього середовища в зв'язку з інтенсивним розвитком спорту і проведенням Олімпійських ігор.

Тоді пріоритетними напрямками діяльності МОК, спрямованими на охорону навколишнього середовища, були названі: роз'яснювальна робота серед спортивних керівників; всебічне врахування вимог з охорони навколишнього середовища під час вибору міст – кандидатів на проведення Олімпійських ігор; підвищення вимог до спортивних споруд у плані їх безпеки для навколишнього середовища; співпраця з урядовими та неурядовими організаціями в питаннях охорони навколишнього середовища від негативних впливів на нього.

У сформованому в системі МОК керівному довіднику з відбору міст – кандидатів на проведення Олімпійських ігор було зазначено: «Олімпійський рух вважає за необхідне виявляти турботу про охорону навколишнього середовища. МОК надає великого значення тому, щоб Олімпійські ігри в цьому відношенні слугували хорошим прикладом». У документі також звертається увага організаторів ігор на виключення або мінімізацію шкоди, що завдається навколишньому природному середовищу, причому це стосується й таких аспектів, як економія електроенергії та води, обмеження забруднень тощо.

Під час подання в МОК заявки міста, що претендує на проведення Олімпійських ігор, потрібно надати декларацію, яка свідчить про те, що всі необхідні роботи з підготовки будуть вестися згідно з місцевими, регіональними і національними регламентаціями і законодавством з питань навколишнього середовища. Необхідно, крім консультацій з екологічними організаціями, враховувати їхню думку і ставлення до проведення Олімпійських ігор у наміченому місці. Крім того, місто-кандидат має передбачити заходи, спрямовані на зменшення забруднення атмосферного повітря транспортом.

Ставлення МОК до проблеми охорони навколишнього середовища проявилось і в спеціальному обговоренні цього питання на XII Олімпійському конгресі, що відбувся в 1994 р. у Парижі, а також у проведенні в Олімпійському музеї в Лозанні першої міжнародної конференції з проблеми взаємодії сучасного спорту з навколишнім середовищем.

Ця конференція, проведена Міжнародним олімпійським комітетом у співпраці з Організацією Об'єднаних Націй (програма ООН з навколишнього середовища), залучила понад 120 представників різних організацій, які вперше отримали можливість для всебічного обговорення й аналізу цієї актуальної проблеми, пошуку шляхів її вирішення. У багатьох доповідях було показано, що сучасний спорт може не тільки не вступати в конфлікт з навколишнім середовищем, а й сприяти його оздоровленню.

Відповідно до рішення XII Олімпійського конгресу в системі Міжнародного олімпійського комітету була створена і нині діє комісія МОК «Спорт і навколишнє середовище». До її завдань входить збереження навколишнього середовища, включаючи проведення Олімпійських ігор з урахуванням важливих екологічних вимог, необхідність дбайливого ставлення до природи під час будівництва спортивних споруд та інших олімпійських об'єктів, а також підтримання рівноваги між фізичним і психічним станом людини та навколишнім середовищем.

Міжнародний олімпійський комітет тримає в полі своєї уваги не тільки проблему екологічності Олімпійських ігор, а й здорового навколишнього середовища для змагань і тренувального процесу спортсменів. Пріоритетами є забезпечення стандартів якості повітря; забезпечення стандартів якості питної води і води для спортивних об'єктів – басейнів, озер, водосховищ, що

використовуються в процесі тренування і змагань представниками водних видів спорту; благоустрій спортивних майданчиків, зелених територій для відпочинку і спорту; забезпечення стандартів здорової їжі та харчових добавок.

Особливу увагу МОК акцентує на тих частинах екологічних програм підготовки і проведення Олімпійських ігор, які передбачають розвиток нових парків, висадження великої кількості дерев і чагарників, очищення та благоустрій річок і водойм. Так було у Берліні-1936, Сеулі-1988, Пекіні-2008 і багатьох інших містах. На жаль, протилежним прикладом виявився Монреаль-1976, у якому будівництво олімпійських об'єктів призвело до масового вирублення вікових дерев, що було вкрай негативно сприйнято населенням. Така сама ситуація склалася і з будівництвом олімпійського селища, в результаті чого було втрачено 30 га паркової зони [37].

Не залишаються осторонь від екологічних проблем і організатори Олімпійських ігор. Наприклад, успіх проведених у Ліллегаммері XVII зимових Олімпійських ігор багато в чому був пов'язаний з плідною співпрацею оргкомітету з норвезькими державними і місцевими та з неурядовими організаціями, що займаються проблемою охорони навколишнього середовища від негативних впливів. Усі спортивні споруди, призначені для проведення ігор у Ліллегаммері та його околицях, були тісно пов'язані з ландшафтом і місцевими традиціями того регіону. Деякі спортивні споруди після закінчення ігор було розібрано і перевезено в інші місця, які мали в них необхідність.

Варто зазначити, що 500 кг свинцевих куль, що залишилися після тренування і змагань біатлоністів, було зібрано і перероблено. Представники компанії «Кодак» після переговорів з організаторами ігор застосували нову технологію і забезпечили безпечну переробку близько 500 тис. літрів хімічних препаратів, використаних під час їх проведення. Під час підготовки льоду на стадіоні і хокейних майданчиках використовувалися електричні машини. Навіть столові прибори було виготовлено не з пластмаси, а з крохмалю.

Організатори XVIII зимових Олімпійських ігор 1998 р. у Нагано закликали всі народи планети співіснувати в гармонійному єднанні як один з одним, так і з навколишнім середовищем. Ця тема була однією з домінуючих під час підготовки до ігор і в ході їх проведення. Про це свідчила й емблема, яка являла собою стилізоване зображення рідкісної гірської квітки, існування якої можливе тільки в ідеальних природних умовах.

У Нагано було створено спеціальну раду з охорони природи. Організатори прагнули максимально використовувати вже існуючі в місті спортивні споруди, а під час будівництва нових і прокладання трас для змагань з різних видів спорту намагалися не завдавати шкоди навколишньому природному середовищу. При цьому японські фахівці ще на стадії підготовки до зведення в Нагано та його околицях нових спортивних споруд ана-

лізували можливості виникнення негативних наслідків після появи таких об'єктів. Наприклад, після ретельного вивчення однієї з ситуацій у процесі підготовки до Ігор було вирішено змінити місце проведення змагань, щоб не заважати життю птахів.

Велику увагу організатори цих Ігор приділили вико-ристанню таких матеріалів, які потім можна було легко утилізувати і переробити, а під час спорудження трас для змагань з бобслею і санного спорту було застосовано нову технологію наморожування льоду, практично нешкідливу для навколишнього середовища. Крім усього іншого, було використано транспортні засоби з низьким рівнем забруднення атмосфери, а також вжито дієвих заходів, спрямованих на збереження енергоресурсів і зменшення скупчення відходів.

До проблеми охорони навколишнього середовища серйозно поставилися й організатори Ігор XXVII Олімпіади 2000 р. у Сіднеї. Наприклад, там застосовувалися новітні технології, які забезпечували використання сонячної енергії та повторне використання води.

Щадне ставлення до навколишнього середовища продемонстрували організатори XIX зимових Олімпійських ігор 2002 р. у Солт-Лейк-Сіті, які прагнули під час будівництва спортивних споруд у місті та його околицях мінімізувати негативний вплив на природу побудованих олімпійських об'єктів.

Подібні екологічні підходи, орієнтовані на гармонійне співіснування створених людьми й інтенсивно функціонуючих спортивних споруд із навколишнім середовищем, реалізовували в своїй практичній діяльності організатори Ігор Олімпіади 2004 р. в Афінах. Так, у прибережній зоні Фалірон, де було споруджено один зі спортивних комплексів для змагань Ігор-2004 з ряду видів спорту, також було створено екологічний парк.

Вирішенню екологічних проблем було приділено велику увагу під час підготовки і проведення в 2006 р. у Турині та його околицях XX зимових Олімпійських ігор. Один із реалізованих організаторами Ігор проектів – «Кліматична спадщина Турина» – було спрямовано на нейтралізацію вуглецевих відходів за допомогою сучасних високоефективних енергозберігаючих технологій, а також шляхом фільтрації шкідливих газоподібних викидів в атмосферу лісовими масивами, розташованими в околицях Турина. Ще одну екологічну проблему, породжувану негативним впливом на альпійську рослинність тривалого танення великих мас штучного снігу, що виробляється «сніговими гарматами» для лижних та інших трас, було вирішено застосуванням нових технологій, завдяки яким вдалося мінімізувати негативний вплив згаданого чинника на навколишнє природне середовище.

За допомогою великого комплексу різноманітних заходів було значною мірою вирішено серйозні екологічні проблеми під час підготовки і проведення в 2008 р. Ігор XXIX Олімпіади в Пекіні. Так помітно чистішою стала атмосфера в місті, чому сприяло те, що в період підготовки

з Пекіна було виведено близько 200 металургійних і хімічних підприємств і заводів з виробництва будівельних матеріалів та ряд інших промислових забруднювачів повітря. Було здійснено масове переведення інших заводів і підприємств на нові види екологічно чистого виробництва, побудовано величезну кількість екологічно чистих будівель і різних об'єктів, очищено понад 40 км річок. Споруджено сучасні автомагістралі і численні транспортні розв'язки, здійснено ряд інших заходів, спрямованих на впорядкування руху автотранспорту. Міський автобусний парк поповнився на понад 4000 автобусів, що працюють на природному газі. Все це суттєво зменшило забруднення атмосфери.

Оздоровленню екологічної ситуації в Пекіні сприяло і те, що в процесі підготовки до Ігор було проведено широкомасштабні роботи з озеленення міста, в якому з'явилось багато нових парків, скверів і квіткових клумб. Досить відзначити, що було висаджено 30 млн дерев і 1 млн кущів, що в півтора рази збільшило площу зелених насаджень на душу населення [43, 46].

Актуальні екологічні завдання було успішно вирішено й організаторами XXI зимових Олімпійських ігор 2010 р. у Ванкувері та Ігор XXX Олімпіади 2012 р. у Лондоні.

З особливою серйозністю до екологічної спадщини поставилися організатори зимових Олімпійських ігор 2014 р., проведених у Сочі. В історії Олімпійських ігор це був перший випадок, коли вони проводилися у різноманітному природному середовищі і були пов'язані з величезними фінансовими вкладеннями в розвиток регіону. Ситуацію ускладнювало й безпосереднє сусідство природоохоронних зон. За шість років до початку Ігор було розроблено велику екологічну програму з економічного супроводу їх підготовки та проведення. Вона передбачала роботу в чотирьох напрямках: 1) ігри в гармонії з природою; 2) ігри без кліматичних змін; 3) ігри без відходів; 4) ігри освіти (екологічна стратегія).

У результаті реалізації екологічної програми Сочі отримало серйозну екологічну спадщину матеріально-го і нематеріального характеру. До матеріальної частини слід віднести екологічно чисті олімпійські об'єкти, що відповідають міжнародним стандартам, екологічно ефективні рішення у сфері транспорту, генерації та постачання енергії, водопостачання, водовідведення, утилізації відходів тощо. Нематеріальна частина позначилася на розробці стандартів будівництва, орієнтованих на екологічну та енергетичну ефективність, що відповідає міжнародним вимогам екологічного менеджменту, на екологічній освіті жителів регіону [5].

Звичайно, грандіозність реалізованого проекту освоєння сочинського регіону не могла не викликати і серйозних проблем. Можна говорити про недооцінку ризиків активізації небезпечних геологічних процесів, які можуть позначитися на спортивних об'єктах і природному середовищі. Постраждали ландшафти Імеретинської низовини, що вимагають серйозної роботи з їх відновлення [5].

Із серйозними екологічними проблемами зіткнулося Ріо-де-Жанейро – столиця Ігор Олімпіади 2016 р. У заявці, яку місто подало для участі в конкурсі, особливе місце зайняли екологічні проблеми – очищення водойм, зменшення забруднення повітря, використання екологічних джерел енергії, утилізація відходів, поліпшення інфраструктури громадського транспорту тощо.

Однак кількість цих проблем була настільки великою, а глибина багатьох із них настільки значною, що виконати заплановану екологічну програму належною мірою не вдалося. Забруднення повітря і водойм, стан автомобільних і залізничних шляхів, метрополітену, сміття в прибережних територіях викликали негативну реакцію як учасників Ігор, так численних туристів та місцевих жителів.

Мав місце ряд негативних випадків, пов'язаних з екологією і навколишнім середовищем. Наприклад, у Ріо-де-Жанейро було два сучасних поля для гольфу, проте організатори вирішили побудувати нове, знищивши унікальну природну ділянку з віковими соснами й ареалом проживання рідкісних птахів і тварин, що спричинило бурхливу реакцію місцевих жителів. Хвилю обурення любителів тварин у всьому світі викликало вбивство дресированої самки леопарда, залученої до участі в церемонії передачі олімпійського вогню: тварина зірвалася з прив'язі, підійшла до одного з солдатів і була застрелена. МОК був змушений вибачитися у зв'язку з цим випадком.

Організатори XXIII зимових Олімпійських ігор 2018 р. зробили помітну спробу провести екологічно чисті Ігри. Було побудовано нову вітрогенераторну «ферму», призначену для забезпечення отримання екологічно чистої енергії. Корейська електроенергетична корпорація «KEPCO» надала 150 екологічно чистих електромобілів, що полегшувало транспортування персоналу між операційними центрами і майданчиками.

Ділянки лісу, викорчовані під час будівництва ряду олімпійських об'єктів, було замінено на альтернативні

лісопосадки на площах в 174 га, що має компенсувати негативний вплив на навколишнє середовище. А на відновлення екологічної системи навколо гірськолижного центру Чонсон виділили в цілому 41,8 млрд корейських вон.

Позитивні приклади екологічних чинників олімпійської спадщини можна відзначити і в підготовчій діяльності організаторів Ігор XXXII Олімпіади, перенесених Міжнародним олімпійським комітетом на 2021 р. Важливим моментом екологічної політики організаторів цих Ігор є мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище, що включає використання енергозберігаючих технологій, відновлювальних джерел енергії, безпечних в екологічному відношенні транспортних засобів (у тому числі 3 тис. пасажирських автомобілів і автобусів, які працюють на паливних елементах, що забезпечують виробництво енергії за рахунок хімічної реакції водню і кисню), використання надлишкового тепла, що виділяється очисними спорудами.

Крім того, реалізацією екологічної політики було передбачено інтенсивне озеленення Токіо з тим, щоб до початку Ігор XXXII Олімпіади загальна площа зелених зон і зелених «коридорів» на вулицях збільшилася на 1000 га.

Символічним є виготовлення з вторинної сировини нагородних медалей: близько п'яти тисяч нагород було вирішено виготовити з металів, отриманих плавильним способом з відпрацьованих електронних пристроїв, у тому числі з пожертвованих жителями Японії.

ТУРИСТИЧНІ ЧИННИКИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ, ЧИЙ МІСТА ПРИЙМАЛИ ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ

Проведення в тому чи іншому місті Ігор Олімпіади або зимових Олімпійських ігор з цілком зрозумілих причин

Вітрогенераторна «ферма» для отримання екологічно чистої енергії. Пхьончхан, 2018 р.

привертає до країни потоки зарубіжних туристів. Оскільки від продуманості та ефективності дій організаторів Олімпійських ігор залежить те, щоб інтерес туристів до відвідування цього міста залишався на високому рівні не тільки під час їх проведення, а й після закінчення, в числі різних факторів олімпійської спадщини можна говорити і про туристичні.

Дати в цій статті всеосяжний опис численних і різноманітних заходів, які організатори Олімпійських ігор вживали для залучення туристів у різні часи, нереально, а тому обмежимося кількома прикладами втілення в життя туристичних чинників олімпійської спадщини.

Під час Ігор I Олімпіади сучасності (Афіни, 1896) грецький король Георг I на одному з прийомів, звертаючись до учасників і гостей Ігор, сказав: «Мати і годувальниця гімнастичних ігор давнини Греція, зробивши святкування їх у наш час перед очима Європи і Нового Світу, має право сподіватися тепер, що успіх перевершив усі очікування і що іноземці, які вшанували її своєю присутністю, вкажуть на нашу країну як на місце мирного об'єднання народів...». Член МОК першого складу Олексій Бутовський у нарисі «Афіни навесні 1896 року» писав: «Відновлені Олімпійські ігри стали для Греції ніби одкровенням. За своїм географічним положенням і за іншими умовами ця маленька держава стояла досі майже в стороні від міжнародних інтересів цивілізованого світу. І ось тепер, вперше з часів своєї незалежності, вона виконала (хоча і в невеликій справі) міжнародну роль, і виконала її з блискучим успіхом. Вона зуміла гідно прийняти міжнародних гостей...» [3].

Досить ефективно використовували туристичні фактори олімпійської спадщини для залучення зарубіжних туристів у свої країни організатори таких Олімпійських ігор, які проходили в 1988 р. у Сеулі, у 1992 р. у Барселоні, у 1994 р. у Ліллегаммері, у 1998 р. у Нагано, у 2006 р. у Турині, у 2008 р. у Пекіні, в 2010 р. у Ванкувері, у 2012 р. у Лондоні, у 2016 р. у Сочі.

Після завершення Ігор XXIX Олімпіади 2008 р. у Пекіні їх організатори в числі різноманітних статистичних даних підраховували й опублікували відомості про відвідання столиці Китайської Народної Республіки туристами як з самої КНР, так і з-за кордону. Напередодні Ігор китайська влада розраховувала на прибуття 450–500 тис. зарубіжних туристів, але практично їх виявилось 385 тис. Із загальної кількості в 6,52 млн туристів, які відвідали Пекін у період проведення Ігор XXIX Олімпіади, іноземці становили близько 5,9 %, а переважна більшість – 94,1 % гостей – китайці, які живуть в інших регіонах країни. Особливою проблемою став національний стадіон у Пекіні, який через зовнішній вигляд отримав неофіційну назву «Пташине гніздо».

Певні специфічні труднощі у вирішенні завдань залучення зарубіжних туристів виникли в Республіці Корея, де в Пхьончхані в 2018 р. проходили XXIII зимові Олімпійські ігри. Столиця Ігор розташована не тільки в одній із віддалених провінцій, а й менше ніж за 100 км від кор-

дону з Кореїською Народно-Демократичною Республікою. Оскільки ядерна програма КНДР, загострене протистояння зі США сильно підвищили градус напруженості на півострові, туристичний потік до Республіки Корея в 2017 р. скоротився на чверть. До 1 листопада 2017 р. – за сто днів до початку Ігор-2018 – було продано лише 30 % із запланованих 1,1 млн квитків, що стало відображенням найнижчих темпів продажу квитків в історії сучасних Олімпійських ігор.

Обстановка змінилася після рішення влади Республіки Корея і КНДР використовувати Ігри Олімпіади для нормалізації відносин між країнами. Проявилось це в рішенні виступити однією збірною командою в жіночому хокеї на льоду, пройти під одним прапором на параді відкриття. Це пом'якшило ситуацію, пов'язану із забезпеченням безпеки і безконфліктності проведення Ігор, створило умови для інтенсивного продажу квитків, активізувало діяльність авіакомпаній з обслуговування туристів, які прямували до Республіки Корея.

Що стосується туристичних перспектив майбутніх Ігор XXXII Олімпіади в Токіо, то обговорювати цю тему ще неможливо. Звичайно, і тоді, коли в 2013 р. МОК обрав місто Токіо столицею Ігор XXXII Олімпіади, і протягом семи років підготовки до них організатори цілком обґрунтовано розраховували на великі потоки туристів з різних країн. Але такі плани змінилися через COVID-19, а самі Ігри МОК переніс на рік. Проте зрозуміло, що атмосфера, що склалася у світі у зв'язку з пандемією, серйозно позначиться на туристичному фрагменті Ігор навіть за найсприятливішого збігу обставин.

Успіх Олімпійських ігор відносно туристичної привабливості прийнято пов'язувати з активністю влади і населення міст, що їх приймають. Проте вирішальну роль у цій справі відіграють сам факт проведення Ігор і бажання численних шанувальників спорту відвідати цей найбільший спортивний форум. Велике значення має і культурно-історична привабливість міста і країни. Тому проведення змагань чотириріччя в таких містах, як Пе-

Олімпійські ігри 1968 р. супроводжувала культурна програма, що сприяла розширенню інтересу туристів до столиці Мексики

кін або Лондон, вже саме по собі є гарантією високої туристичної активності, обумовленої не тільки можливістю поринути в атмосферу олімпійського свята, а й ознайомитися з історичними пам'ятками, експозиціями музеїв, театральними виставами тощо.

Спадщина Олімпійських ігор, що відображається в кількості туристів, які відвідують олімпійські столиці, значною мірою пов'язана з поліпшенням міської інфраструктури – з розвитком транспортної системи, розширенням мережі готелів, ресторанів, реконструкцією та ремонтом пам'ятників і музеїв, розширенням паркової зони. Наприклад, спадщина Ігор Олімпіади 2004 р. сприяла різкому збільшенню кількості туристів тільки за рахунок модернізації набережної і порту Пірей [19], а в цілому туристичні амбіції Афин були задоволені суттєвим

розширенням туризму в першому десятилітті нинішнього століття [26].

Розвиток інфраструктури курортних міст і зон, у яких проводяться зимові Олімпійські ігри, особливо щодо транспорту, місць проживання, стану гірськолижних трас, сприяє інтенсивному розвитку зимового туризму і відпочинку. Наприклад, туристичний попит у регіоні Ліллегаммера різко зріс [40]. Таку ж туристичну спадщину залишили зимові Олімпійські ігри в Солт-Лейк-Сіті, Нарано, Альбервілі [13], Калгарі [44], Лейк-Плесіді, Пхьончхані.

Велика культурна програма, що супроводжувала підготовку і проведення Ігор Олімпіади 1968 р. у Мехіко, дозволила серйозно розширити потік туристів, а також сприяла популярності міста для проведення великих спортивних подій [16].

■ Література

- Булатова, М, Платонов, В. Олимпизм и олимпийское образование: история, современность, будущее. Наука в олимпийском спорте. 2019; 3, с. 52–75.
- Булатова, ММ, Бубка, СН, Платонов, ВМ. Олімпійський рух: історія і сучасність: у 2 кн. К., 2021. Кн. 2. С. 366–401.
- Бутковский, АД. Афины весной 1896 г. В кн.: Русское образование, 1-е изд. Москва, Т. 42, Декабрь. 1896; с. 767–797.
- Гудкова, НК. Антропогенные преобразования Империтинской низменности: экологические проблемы и риски. Сборник научных трудов СНИЦ РАН. 2013. С. 122–126.
- Гудкова, НК. Олимпийский объект в Сочи: экологические аспекты. Архитектура и строительство, 2015. 2.
- Кубертен, П. де. Олимпийские мемуары. Киев: Олимпийская литература, 1997. 426 с.
- Новиков, К. Дело о финансовых олимпийских рекордах. Журнал «Коммерсантъ Деньги», 2014. 3. с. 43. <https://kommersant.ru/money/82282>.
- Платонов, ВН. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]: в 2 кн. Киев: Олимпийская литература, Кн. 2., 2015. 752 с.
- Azzali, S. The legacies of Sochi 2014 Winter Olympics: An evaluation of the Adler Olympic Park. *Urban Research & Practice*, 2016. 3(81), 1–21. <https://doi.org/10.1080/17535069.2016.1216586>
- Carter, R. V., & Lorenc, T. A qualitative study into the development of a physical activity legacy from the London 2012 Olympic Games. *Health promotion international*, 2015. 30(3), 793–802. <https://doi.org/10.1093/heapro/dat066>
- Cashman, R. *Sydney Olympic Park 2000–2010: History and legacy*. Sydney: Walla Walla Press. 2011.
- Chalkley, B., & Essex, S. Urban development through hosting international events: A history of the Olympic Games. *Planning Perspectives*, 1999. 14(4), 369–394. <https://doi.org/10.1080/026654399364184>
- Chappelet, J. L. The Legacy of the Olympic Winter Games: An overview. In M. de Moragas, Ch. Kennett, & N. Puig (Eds.), *The Legacy of the Olympic Games 1984–2000: International Symposium Lausanne, 14th, 15th and 16th November 2002* (pp. 54–66). Lausanne: International Olympic Committee 2003.
- Daothong, J., & Stubbs, D. London 2012 legacy: Creating a more sustainable future for London and beyond. *Proceedings of the Institution of Civil Engineers – Civil Engineering*, 2014. 167(6), 3–12. <https://doi.org/10.1680/cien.14.00006>
- Davidson, M., & McNeill, D. The redevelopment of Olympic Sites: Examining the legacy of Sydney Olympic Park. *Urban Studies*, 2012. 49(8), 1625–1641. <https://doi.org/10.1177/0042098011417022>
- Epilogue: The legacy of the Mexico City Olympics. *Int. J History of Sport*; 2009. 26(6), 866–880. <https://doi.org/10.1080/09523360902739405>
- Finding, J.E., & Pelle, K.D. *Second Olympic Winter Games. Encyclopedia of the Modern Olympic Movement*. Greenwood Publishing Group, 2004. 289–296.
- French, S.P., & Disher, M.E. Atlanta and the Olympics: A one-year retrospective. *Journal of the American Planning Association*, 1997. 63(3), 379–392. <https://doi.org/10.1080/01944369708975930>
- Georgiadis, K., & Theodorikakos, P. The Olympic Games of Athens: 10 years later. *Sport in Society*, 2015. 19(6), 817–827. <https://doi.org/10.1080/09548963.2014.862001>
- Gillman S. Day of reckon in glooms for Olympic bidders [Internet]. *Planning*, 2005; P. 8–9. Available from: <http://login.ezproxy1.lib.asu.edu/login?url=http://search.proquest.com/docview/>
- Gratton, C., Preuss, H., & Liu, D. Economic legacy to cities from hosting mega sport events: a case study of Beijing 2008. In R. Holt & D. Ruta (Eds.), *Routledge Handbook of Sport and Legacy. Meeting the Challenge of Major Sports Events* (pp. 46–58). London: Routledge. 2015.
- Henry, I. The meta-evaluation of the sports participation impact and legacy of the London 2012 Games: Methodological implications. *Journal of Global Sport Management*, 2016. 7(1–2), 19–33. <https://doi.org/10.1080/24704067.2016.1177356>
- Hope K. An Olympic city ... again. *EUROPE*, 1997. 370, 8–10.
- Kasimati, E. Post-olympic use of the Olympic Venues: The case of Greece. *Athens Journal of Sports*. 2015. (2), 167–184.
- Kassens-Noor, E. Transport legacy of the Olympic Games, 1992–2012. *Journal of Urban Affairs*, 2013. 35(4), 393–416. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.2012.00626.x>
- Kissoudi, P. Athens' post-olympic aspirations and the extent of their realization. *The International Journal of the History of Sport*, 2010. 27(16–18), 2780–2797. <https://doi.org/10.1080/09523367.2010.508269>
- Lindau, L. A., Petzhold, G., Tavares, V. B., & Facchini, D. Mega events and the transformation of Rio de Janeiro into a mass-transit city. *Research in Transportation Economics*, 2016. 59, 196–203. <https://doi.org/10.1016/j.retrec.2016.07.024>
- Mahtani, K. R., Protheroe, J., Slight, S. P., Demarzo, M. M. P., Blakeman, T., Barton, C. A., Roberts, N. Can the London 2012 Olympics 'inspire a generation' to do more physical or sporting activities? An overview of systematic reviews. *BMJ open*, 2013. 3(1). <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2012-002058>
- Malfas, M., Theodoraki, E., & Houlihan, B. Impacts of the Olympic Games as mega-events. *Municipal Engineer*, 2004. 157(3), 209–220. <https://doi.org/10.1680/muen.157.3.209.49461>
- Minnaert, L. An Olympic legacy for all?: The non-infrastructure outcomes of the Olympic Games for socially excluded groups (Atlanta 1996–Beijing 2008). *Tourism Management*, 2012. 33(2), 361–370. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.04.005>
- Moragas, M., Botella, M. *The keys to success. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport*. 1995.
- Müller M. After Sochi 2014: Costs and impacts of Russia's Olympic Games. *Eurasian Geography and Economics*, 2015a. 55(6), 628–655. <https://doi.org/10.1080/15387216.2015.1040432>

33. Müller, M. (Im-)Mobile policies: Why sustainability went wrong in the 2014 Olympics in Sochi. 2015b.
34. Müller, M., Williamson, M., & Williamson, L. Impact of the 2012 London Olympic and Paralympic Games on physical activity of rheumatology patients. *Journal of clinical rheumatology: practical reports on rheumatic & musculoskeletal diseases*, 2014. 20(7), 376-378. <https://doi.org/10.1097/RHU.000000000000173>
35. Ocada, I., & Greyser, S. After the carnival: Key factors to enhance Olympic Legacy and prevent Olympic Sites from becoming white elephants. *Japan Foundation Center for Global Partnership*, 2018. 35.
36. Pappous, A. Do the Olympic Games lead to a sustainable increase in grassroots sport participation? A secondary analysis of Athens 2004. In J. Savery & K. Gilbert (Eds.), *Sustainability and sport* (pp. 81-87). Champaign, Ill.: Common Ground. 2011.
37. Scheu, A., & Preuss H. The legacy of the Olympic Games from 1896-2016. A systematic review of academic publications. *Johannes Gutenberg-University Mainz. Working Paper Series*. 2017. 14, 115.
38. Shaw B. Olympic Games: Tale of six cities – an analysis. *The Atlanta Journal*. 1989; F1.
39. Shimizu, S. Tokyo – bidding for the Olympics and the discrepancies of nationalism. *The International Journal of the History of Sport*, 2014. 31(6), 601-617. <https://doi.org/10.1080/09523367.2013.878501>
40. Spilling, O.R. Beyond Intermezzo? On the long-term industrial impacts of mega-events: The 1994. *Festival Management & Event Tourism*. 1998. (5), 101-122.
41. Thornley, A. The 2012 London Olympics. What legacy? *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 2012. 4(2), 206-210. <https://doi.org/10.1080/19407963.2012.662617>
42. Toohey, K. The Sydney Olympics: Striving for legacies: Overcoming short-term disappointments and long-term deficiencies. *The International Journal of the History of Sport*, 2008. 25(14), 1953-1971. <https://doi.org/10.1080/09523360802439270>
43. Wang, M., Bao, H. X., & Lin, P.-t. Behavioural insights into housing relocation decisions: The effects of the Beijing Olympics. *Habitat International*, 2015. 47, 20-28. <https://doi.org/10.1016/j.habitat-int.2015.01.001>
44. Warren, L., & West, J. T. Calgary and the legacy of the XV Olympic Winter Games. In Miquel de Moragas, Christopher Kennett, & Nuria Puig (Eds.), *The Legacy of the Olympic Games 1984-2000: International Symposium Lausanne, 14th, 15th and 16th November 2002* (pp. 170-178). Lausanne: International Olympic Committee. 2003.
45. Weed, M., Coren, E., Fiore, J., Wellard, I., Chatziefstathiou, D., Mansfield, L., & Dowse, S. The Olympic Games and raising sport participation: A systematic review of evidence and an interrogation of policy for a demonstration effect. *European Sport Management Quarterly*, 2015. 15(2), 195-226. <https://doi.org/10.1080/16184742.2014.998695>
46. Zhao, S. X., Ching, J. L., He, Y., & Chan, N. Y. M. Playing games and leveraging on land: unfolding the Beijing Olympics and China's Mega-event Urbanization Model. *Journal of Contemporary China*, 2016. 26(105), 465-487. <https://doi.org/10.1080/10670564.2016.1245896>
47. Ziakas, V., & Boukas, N. Post-event leverage and Olympic legacy: A strategic framework for the development of sport and cultural tourism in post-Olympic Athens. *Athens Journal of Sports*. 2014. (1), 87-102
48. Zimhalist, A. S. *Circus Maximus: The economic gamble behind hosting the Olympics and the World Cup*. Washington, DC: Brookings Inst. Press. 2015.
49. Schiller, & Young, C. The mixed legacy of Munich. In R. Holt & D. Ruta (Eds.), *Routledge Handbook of Sport and Legacy. Meeting the Challenge of Major Sports Events* (pp. 351-362). London: Routledge. 2015.

Автор для кореспонденції:

Булатова Марія Михайлівна – д-р пед. наук, проф., Навчально-науковий олімпійський інститут, Національний університет фізичного виховання і спорту України
ORCID: 0000-0002-6266-8618
dr.bulatova@gmail.com

Corresponding author:

Bulatova Maria – Dr. Sc., prof., Educational and Scientific Olympic Institute, National University of Ukraine on Physical Education and Sport
ORCID: 0000-0002-6266-8618
dr.bulatova@gmail.com

Надійшла 17.04.2021